

ههمه جوړی یا هېټا پېښن ټاپېښي د هوزانېن (عارف حیټو) پدا

هف قهکلینه زناما دكتوراه هاتیه و هرگز تن، بنافو: (هيئايند ئايىنى دەۋازانا نۇخوازا كىردىدا)

ب نمودنند: (نه محمدی ملا، سه باح، مندده، عارف حمیة، که شال شیراهم)

د. عبدالله ئاکین، کولبرٹ زمان، زانکوپا سہلاحدیز، هر نیا کو دستاون، عراق

نه بشهد حیتو، زانکوپا بولستکنک دهوك، (قوتابیه) خواندن بلند - دكتور(ا) كولبرزا زمانز، زانکوپا سه لاحدهين، هم زيا كور دستاني، عراق

بِهِ خَتَّهُ

ئەف فۇكىلەنە ل سەر (ھەممەجۇرى يا ھېيابىن ئايىنى دەۋازانىن (عارف حىيەت)يدا، ناقھاق ئىك رەھزاشانىن نوچخوارىن كوردە، دەملى ئەم راماندى دەۋازانىن ھۆزاشانىدا دەكىن، دەزانىن كۆزھەر داهىنائەك دەيت پەت كەركىي ب ھەممەرەنگىيا ھېيابان دايە و ب تايىقى بىن ئايىنى، چۈنكە ھېيى ب جۇر و ھەممەرەنگىيا دەلەتلىن خۇقى، ئىك ژ وان ھەرە گۈنگۈتن ساخلىتىن ئاكاركىدا دەق شىعىرييە ل دەف ھۆزاشانى. ھەممەسا ھۆزاشان شىيابان وان بىن روشىبىرىي فەڭگۈھىزىتە روشەنبىرىكە نويز، كۆ دەرىرىن ئۆز كەتكۈرى ئەپى بىكتەن، ئۆزى ب دروستكىرنا ھەندىيەكىن دەنافەرە كەق و نوپىدا، كۆ تارمانجا ھۆزاشانى بەرىاكىنە كۆھورىنەكىيە ل سەر كەتكۈرى ئىدى دېت. زلايەكى دېشە ھۆزاشانى پشتىبەستن ب ھېيابىن ئايىنى و كۆ تالاھەك بۇ دەرىرىن و دېتىن خۇو بىن شىعىرى بكارىتىيا. تارمانجا ئەقنى قەكلەنخى ناشكەرەكىندا وان ھېيابىن ھەممەرەنگى بىن كۆ ھۆزاشانى نوچخوار ژ (تەوراتى، شىجىلى، قورئانى) وەركىتىن، ج ب رىكە ھەۋەقىي يان وەركىتىن ھەزا سەرەكىيادەق ب خۇو. ئەقى چەندىنى ژى ئەركەمەك ژىلەدا وەركىتىن، و كۆ پەرتوكىن ئايىنى و چىرقۇكىن بىنگەمەران، روپىدان و كەسایەتتىن ئايىنى، كۆ ھۆزاشان ئەموان بۇ ھېيابىن ھەممەجۇر قەدەگۈھىزىت داڭو بىكەقىيە دەخىرمەتا سەرپۇر و ھەزرا ھۆزاشاندا.

کلیلین پهپان: هتیا، ئایین، هتیاپین ئایین، هه قده قیبا ئایین، عارف حیتو.

1. پنڈ کی

ردنگی سپی نه گروقی خوشی یه، هروهسا رهنگی رهش ری نه بو ماته مینی یه،
به لکو ئەقه گریدای جاوازیا رهوشنبیریا یه) (کوهین، ۲۰۰۰: ص ۴۰۰). ژلاینین
تیگەه و زارافیه، گله ک بچووئین همه جوز و جوداجودا ل سەر ھیای ھەنە.
لى ب شیویه کن گشتى بكارئيانا ھېبايان جوانىيەكى و بياۋەكى دى يى ئەپسىتى و
مغادارىن ب ھۆزانى دېھشىت و د ھەمان دەمدە رى خواندەقانى ھاندەدت كو پتر
خوه ب تىگەھەشتىنا ھۆزايىقە بوهستىنىت. ئارمانجا ئەفى ۋەكلىنى ئاشكەراڭىدا وان
ھېباينن ھەمرەنگە يىن كو ھۆزاڭاينن نويخواز ژ (تموراتى، ئىنجىلى، قورئانى)
وەرگىتىن، چ ب رىكا ھەقدەقىي يان وەرگرتنا ھزرا سەرەكىدا دەقى ب خوه. چونكە
ھېبا ب دەستقەئىنانەكا ھزرىيە وەلگرى رەھەندەكى رهوشنبيرىيە، وىكارئيانا وى
ب كومەكا كاودانان كو كارتىكىرنى ل رويدانىن مىژۇوېي و ئاپىنى ئەفسانەيى و كەتوارى
دەكەن و پاشى ژۇ كومەكا كاودانىن ھونەرى ورھوشنبىرى دەھىنە ۋەكەھاستن كو
ھۆزاڭا ب خوه دئافىرىت. ئەقى چەندى رى ژگەلەك ژىدەرا وردگىت، وەكى
پەرنوکىن ئاپىنى وچىرۇكىن پىغەمبەران، ئەفسانە يىن كەفن، رويدان و كەسما یەتىن
مېزۇوېي، كو ھۆزاڭا ئەوان بۇ ھېباينن ھەمەجۈر ۋەدگۈھىزىت داكو بەقىتە

به رجه سته کرنا هیایان ب هه می جورین ویقه، ساخه ته کن گشته بیه ب ئاست
و تیکه هشتین جودا ل دهف پر ایانیا هوز اثنا ن دهیته دین. لئی خوبنهری
هوز اثنا ن نوخواز ههست ب هه بیونا دهقین نه دیار ب جور اییا سروشت و ژیده ری
وئی دکه تن، چونکه دنافا دهقین واندا، دهقین ل سه ر به ماین ئیحاء و دلله تین
هه مه رنگ دهیته و درگرن. هیایا ب جور و هه مه رنگیا دلله تین خوقه ئیک ژ
وان هه ره گرگتین ساخه تین ئافکرنا دهق شیعیره ل دهف هوز اثنا ن نوخواز. ل
کورهی پرافی یا فه کوله رین بیافن شعر و ویزه دی و مسا هاتیه خوبی کرن کو هیای
دناف دهق ئهد بیدا پشتیه ستنی ب ئیحائی دکمت و ژ رامانا سه رفه سه رفه دهرباز
دیت. ژ و درگری دهیته خواستن کو هه ولا تیکه هشت نا هیای ئاشکه را بکه تن،
هه رو مسا هیایا ددلله تیندا ل سه ر دوو لایه نیی رادوه سستیت کو ژ خوبنهره کی بو
خوبنهره کن دیتر جودایه، باز ژ ره شنه نیره کی بو ئیکی دیتر. ئانکو مرؤف بها و
گرنگیی ب رامانا هیایان دده تن، بو نفوونه، جلوه رگن سپی ل هنده ک جهان
وه کی چیتی و هندوکان هیایه بو ماهه مینی، لئی هه مان رنگ ل هنده ک چلاکن
دی هیایه بو خوشی. هه ره کی (جون کوهن) ل دور قوچ چهندی دیشیت: (

Symbain ى يۇنانىيە وەرگىراوه كە به ماناي ھاوېشتنى بە يەكمە دىت و ناوهكەي (Symboloin) واتە (يىشانە، دروېشىم، رەمز، ئامازە) كە بىتىيە لە شىتىكى گىاندار يان شىتىكى بىن گىان كە شىتىكى تر دەنۋىتى" (موستەفا، ۲۰۰۹، ل. ۱۶۴).

پەيشا (Symbol) مىزۇويەكە دوپىر ودرىز دزانستىن لاهقىن (Theology) دا ھە يە كۆ زارافنى (Symbol) ھەقبەرى پەيشا (Creed) كۆ ب راما دستورلى باوهرى يا مەسيحىيەت دەھىتە زاين (حەممەد، ۲۰۱۲: ل. ۶). ھەروەسا ھەر ژەڭىدا دئايرىدەيىن ئايىنى وھونەرىن جواندا، نەخاسە ھۆزانى بكارهاتىيە، تا ئەفۇز ىنى ئەقى زارافى ھايان خود دزانستىن لۇزىك و بىركارى و سەمانىتىكىندا ھە يە (احمد، ۱۹۷۷: ص. ۳۴). زارافنى (سيبۈل) دناف زۆرىپا زمانىن جەپانىدا ھاتىيە بكارىيەن، كۆ هەتا وى راددىي ئەم دشىيەن يېلىن زارافەكى جەپانىيە. لى ئەم زمانىن ئەف زارافە وەرگىراينە سەر زمان خود، ل دويف ياساپىن فونتىكى زمان خود، گوھورىن دەشىيەن وگۇتنا وىدا كىيە، وەك "زمانق ئېنگىزى و ئەمانىدا (Symbol) دەزمانق فەرنىسى (Symbole) و ئىسپانى دا (Simbole) ب كارىيەن" (موستەفا، ۲۰۰۹: ل. ۲۶۴). د زمانق روسى دا (Cumbo) و دزمانق فارسى دا دېلىزىن (رمز، سمبول، سېبۈل، ئەندىم) (حەممەد، ۲۰۱۲: ل. ۷). لى دزمانن كوردىدا چەندىن زاراف دەھىتە بكارىيەن وەكى (رەمز، ھەيى، چەقەنگ) (كۆزى زانىارى كوردى، ۲۰۰۶: ل. ۱۰۰). ھەروەسا گەلەك ژىقىسىرەن كۆرد سېبۈل بكاردىن. فەرھەنگىن عەربىي پەناسا ھەيى دئاستى ئامازى دا راگرتىيە "ھەمى نىشانە و سەر لاقاندۇن و ئىشارەتدان، ئامازەدان ب ليقان و چاقان و بىپان و دەقى و ئەزمانىقە دەگرىت" (خالد، ۲۰۰۴: ل. ۸۰). زانىن مۇسلىمان وەكى (الماحظ) دېنناسە كەندا

(رەمز) دا دېنیتىت: "ئامازەدان ب دەست و چاپ و بىرى و لېپ و ملان) (الماحظ، ۱۹۸۸: ل. ۸۳) پەسەند كىيە، (فەرۇز ئابادى) دەرەنگا خوددا ل دۆر بابەقى ھەيى دېنیتىت: "ئامازەكەن ب ليقان يان چاقان يان ب برووبان يان دەستى يان دەقى يان ئەزمانى) (ابادى، ۱۹۹۸: ص. ۵۱۲). ھەروەسا دەقتارى ئەپرۇزدا ل دۆر چىرۇك زەكمەرىيە ھاتىيە "قال رب اجعل لي آية قال آيتك ألا تكلم الناس ثلاثة أيام إلا رمزا" (قورئانا بىرۇز، سورەتال آل عمران: ۴۱). ئانكى (زەكمەرىيە) گوت: خودى تىشتەكى بۇ من بىكە نىشان، خودى گوت: نىشانان تە ئەوه تو سى رۇزا نەھىسى دەگەل خەلکى باخلى ب ئىشارەتە نەيت (سگىزى)،

دەخزمەتا سەرپور وھزرا ھۆزانەنىدا. (عارف حىتىق)، ئىك ژ وان ھۆزانەنا يە كۆ ھۆزانان نۆخوازىيا كوردى ھاتىيە نىاسىن. شىايە بۇ پېقاژۇيا ھۆزانان خود ئاراستەيە كا تايىيەت بىرىت، وەروەسا شىايە زىدەھىيە كا جۆرى ونوى دەھۆزانان نۆخوازا كوردىدا بىكەن، كۆ بەرچاقلىقىن پېنگەف، سەرەدمەرپەن كەنلىقى ئايىنى وېرچەستە كەن، كۆ بەرچەستە كەن ئەملى ئەلتۈرى ب ھەندەك ئالاقىن نوى، كۆ ھەيى و ماسەك ب سەرەكتىرىن وان ئالاقان دەھىنە ھەزما تىن. ئەف ۋەكولىنە ئېلىكۈبونا ئەقى دىاردى دەسەرپورا شىعىرى يَا ھۆزانەنىدا دىار دەكەن. د ئەقى ۋەكولىنەدا مە پېشىبەستن ب رىيازا وەسلى - شەرقەكارى كىيە، كۆ بەحسىكەن مە دەكەفيتە ل سەر دوو تەۋەران، تەۋەرى ئىكىن: پەناسە و تىكەن ھەيى كۆ زىدە تەلەپن تېۋىرى ب خۇقە دەگىت. يى دووئى: چەوايەتىبا بەرچەستە كەن وان ھەيىابان دەغۇونىن ھۆزانىن ھۆزانەنىدا. ھەرچەندە ب دەتىنە مە پېنۋەقىيە زىدە تەلەپن بەحسىكەن ل دۇر ۋان جۆرە باھەنان دەھىي بىاقيىن ئەدەپياتىدا يېڭىن، چۈنكە باھەقى ھەيى بۇ بەرھەمەن ئەدەبى نەمەرىيە كەن بىن دېھەختىت.

2. پەناسە و تىكەن ھەيى

ھەر ژەڭىدا مەرۇف شىيانە خۇ ب ھەيىابان چوارچۇقە بىكەن، ب رىكا وان ھەيىابان پەيۋەندى و راما زمانىن جودا بېكىتىن، چۈنكە مەرۇقان ژۇپ بەرەۋامىيا زىانى دەگەل ھەقدوو ھەيىايىن خۇ دچوارچۇقۇ رەوشەنېرىپا خوددا دروستكىرىنە. ژلايەكى دېھە ھەيى دەھىتە نىاسىن كۆ ئىك ژەنەماپىن ئەستاتىكى ھۆزانىيە، ب ھارىكارىيە ھەيى ھۆزان جوانتر دىت و ئاسوپىن وى بىن دەلالى بەرفەھەت لى دەھىن. ژۇپ پەناسە كەن ھەيى ئەم دى بەحسى ھەردوو لايەنن وى بىن زمانىي و زارافەيە كەن و پاشى دى ھەندەك تىرۇزكىن رۇناھىن بەرەبەنە سەر ئاست و جۆرەن ھەيىابان كۆل داۋىن مېنائەكى رۇون و ئاشكىرا ل سەر تىكەن ھەيى بەرچاقلىقىن.

1.2 ھەيى ژلايى زمانقە

رەسەناتىپا پەيشا ھەيى و راما وى بۇ چەرخىن گەلەك كەفن ۋەدگەرپەت، كۆل دەف بۇنائىا ب راما پارچەيە كا فەرۇزورى يان خەزىن¹ بۇ مەرۇقىن بىانى دەھانە پېشىكىشىكەن، ئەقە ژى ئامازەيە بۇ جوانىيە رەفتارى دەگەل مېشانان. ھەروەسا پەيشا ھەيى د كارى بۇنائىاندا ب راما ھافىتىنە پېكە (Jeter ensemble) ئانكۇ پەشكەدارىپا دوو تىستان دېنگ ئاراستەدا و ئېكىگەرپەن وان (لوحىشى، ۲۰۱۱: ص. ۹؛ الجمل، ۲۰۱۱: ص. ۱۸). "زاراوهى Symbol رەمز لە بنەرتىدا لە كارى

هه رچه نده گمهک بیناسین جودا جودا بؤ هئیای هاتینه کن. لئي كۈدەنگىكى لى سەر هئیای ھېيە كۆ ئالافە كىن ھونەرييە دناف دەق ئەدەيدا ل سەر ئىجھائى و ژ رامانا سەرۋە سەرۋە دەرىاز دىيت، ژ وەرگىرى دەھىتە خواتىن كۆ ھەوا لا تىگە ھەشتىنا ھېيىاي ئاشكەر بىكتەن. ھەرو مسا ھېيىا دەدلاھەتىدا ل سەر دوو لايەننى دراوەستىت كۆ ژ خۇواندە قانىكى بؤ خۇاندە قانىكى دىتز جودا يە، يان ژ رەوشەنبىرە كى بؤ ئېكى دىتز. ئانلىكى مەرۆف كىرنىكى وېبى يە رامانا ھېيابان دەدەتن، بؤ گۇونە، جلوپەركىن سېپى ل ھەندەك جەمان وەكى چىنى و ھەندۆكان ھېيىا يە بؤ ماتەمەينى، لئي ھەمان رەنگ ل ھەندەك جەڭلىكىن دى ھېيىا يە بؤ خۇشىي. ھەر وەكى (جون كۆين) ل دۇر فى چەندىن دېلىزىت: (رەنگى سېپى نە گەروقۇ خۇشىي يە، ھەرو مسا رەنگى رەش زى نە بۇ ماتەمەينى يە، بەلكو ئەقە گەرىنداي جاوازىيا رەوشەنبىرېيىا) (كۆين، ٢٠٠٠ ص ٤٠).

3.2 ئاستىئن ھىيَا

پرانیا فه کوله ران چوار ناستین سه ره کی بُو زاراقن هیای دهستنیشا نکرینه:-

1.3.2 ئاستى گشتى

ههایی دئاستی گشتی دا، چوارچوچی ئامارزارین دا دهیته نیاسین، کو دهه می بیافین زیانیدا برچاف دیت. هر وکی (ئیدوین بیقون) دیزیت (هه می زانا و فکوهار بتو هندی دچن کو هینا دکنلگه هین ئهستی دا وکی زانستین جاگناسی و فلسه فی و لوزیکی و ماقاتیک و لاهوق...هتد، رولی خو دیزیت)

ل ٥٥: دیت ئەف ئایەتە رىخوشکەر بىت کو زانايىن عەرب پشتىبەستنى
ب پىناسىن ل سەرى مە بەحسكىن كېيت. ب شىوهكى گشى ئەم دشىئىن
بىزىن كو پىتكەتەبا زمانى بۇ تىكەھىن ھېيائى دەكتارا رەخنەيدا گىزىدا وىنە ب
كىلىگەھىن ئەپسىمىي بىن جودا جودا، كو خو چەوارچۈنى عەقلىيەتا يۇنانىدا
بەرجەستەكىيە و رەھەندەكى فەلسەفى بۇ تىكەھىشتىنا رامانا زمانى ياخىن
و دەركەتىيە، چۈنكە رەھور يشالىن ھېيائى دەمىزدارى و قەشارتىندا دىياردىت.

2.2 زلایی زارا قهیقہ

که له ک پیناسه بو هیای هاتینه کرن، لئي زیه جیاوازیبا راویچوونین وان دهرباره
زاراقیی، رهخنه گرل سهر یه ک پیناسه ریکنه که فینه هیای ل دهف زاناپین بوسیلانا
هه رووه کی دېرتوكا (لسان العرب) یا (ابن منظور)دا هاتیبه و دیزیت: "هیای
دهنگه کی فهشارتیبه ب ئەزمائی وەکی هەمس، ب لئاندنا لیقان ئاخفتته کا نه
تیگە هشتنی ددهتن، تانکو ئامازە کرن ب لیقان" (ابن منظور، ۱۹۹۷: ص ۱۱۹).
هه رووه سا هیای ل دهف رۆشقافا (تشتەکىن بەرجەستە کریبە، ئاماشى ب تشتەکىن نه
بەرجەستە کری دكەت وەکی (صە) کو هیای بو وەفادارىن) (الجندى، ۱۹۵۷:
ص ۲۸). رۆشقافا يىيا دېردەرامىيا پیناسىن خودا ھندەك تايىەتمەندىيان ددهنە پال
ھیای "جهەنگ ب کارى وىنەکىنى رافايت بەلكو زارقەنلىقى دكەت و بولىنگىنى
رى ناكەت بەلكو واتايا ب رىيکا پىنگەگەنيدانا ھزر ورامانا دەردىرىت" (خالد،
۲۰۰۴: ل ۸۱). هیای يەک زىيارىتىن ھونھەری و ب شىوه کى سەرخۇراكىش
دئەدەيدا دەھىتە دېتن، ھۆزاشان و شىسەر ئەملى تەكىنیکى وەکو دەرىزىنەک بۆ ھزر
و سەرپورىن خود ب شىوه کى نه راستەخو خو بكاردىئىن، (ھېيانى شىعىي يان
ئەدەبى ب گشتى پىنگەتىيە ئامازە کرنەکا ھەستە وەرى (حسىيە) مەجازى بۆ تشتەکى
نە كەفینە ۋىر ھەستە وەران) (زايد، ۲۰۰۲: ل ۱۰۴). لەورا رامانا ھېيى ناھىيە
دەستىشاڭىز، ئەگەر ئەف ھە دوو ئاستە نەمەن ئەو ئى: ئاستە تىشتەن نەستە
دەستىشاڭىز،

یاں وینه بین نہستی بین کو دینے قالب بُو هنیای، و نائستی رہوشین مہعنیه وی یین کو هنیا پتی هاتیه کرن، دھمی ئەف هەردوو نائسته دپروسا داهنیانیدا تیکھەل دین، هنیا درؤست دیت. لەورا ل سەر ۋى بناگە ئەم نەشىن دەستبەردارى هنیاي ژ هنیا بُو بەرى بەردىن، چۈنكە ھنبا ھەممەكىھ و ناھىيە زېكەمەكىن" (زايد، ٢٠٠٢: ٤١٠). "دەن پەيوەندىيەك لە نیوان ئەم دوو نائستەدا ھەبىت، ئەم پەيوەندىيە ھىزىيەك نواندى ناوهە بە رەمز دەھىشى؛ واتە پەيوەندىيەكى لىتكەجۇون ھە،

3.3.2 ئاستى، دەرۋونى

2.3.2 ئاستىخ زمانى

دکهت، کو زمانی نهایی نهشیت دگمل ههستین وی بین تیز بگونجیت، لهو اوه و هر زری ل زمانه کنی دیتر دکهتن، کو بشیلت دهربینی زههستین خوه بین کویر بکهتن، چونکه ب گهشه کرنا هزرا مرؤشی، زمان ری گهشی دکهتن، کو ز زمانی گشتی بهر ب زمانه کن پوخته و سنتزدارقه دچیت. ئانکو ژ زمانی ناماژه کرنی بېر زمانی هئیاگهري، کو ب زمانی هئیاپ دهیته نیاسین. ئەقە ری ژ باشترين ریکە بۇ دهربینین کویر ب پەيقىن كيم.

4.3.2 ئاستى ئەدەپ

په یقنه که يان دهسته واژه که دهربيني پتر ژ رامانه کن دکه تن. بو نموونه تالا: د راما
خوه يا راسته قينه دا پارچه کا قوماشي يه، لئي د راما خوه يا ئېسترا کيدا هېتايه بېر
وەلاتەكى. ئانکو وېتى تىشتكى يه بۇ تىشتكى دىتى دهيتىه قەگوها ستن، ب پىندقىيا
پىكھاتەما مەجازى، كو ھردووکان شەرعىيەتا خوه دەمەيدانا دەق ئەدەبى دا
ھەبىت، زېر ھندى دووالىزمىيەكا قەشارلى دەھىيادا دهيتىه دىتن. (كۆ هېتاي
راسته قىيە يه و نه راسته قىيە يه، ئانکو هېتاي شىعرى بىزە كە پىندقى ب دوو ئاستان
ھە يە: حسى و مەعنەوى و ب تىكەلبوونا ھردووکان هېتاي دى دهيتىه دەست،
ئانکو ئەو دەلاھتا ل پىشتا راما دىيار ھەمى، و راما دىيار ژى ھەر مەبەست يا
ھە) (گەردى، ۲۰۱۸: ص ۱۰). و ب فى چەندى، هېتاي ئارمانجا خوه ژ
رسەنا یەتىي و داهىنان ب جە دئىنەت، (كۆ ئەو بىراقى ب ئازادانە دنافا سروشىتى
خودىي نەستى و پىكھاتەما ئېسترا کى دا دکەتن، پىشىبەستن بۇ حەدس و دېتىن كۆ
دەيتىه ھارىكار بۇ رېخوشىكىنابا يىاقىن بەرفەھ بۇ قەھاندىن بەرھەمنى ئەدەبى).
(كىدى، ۳۵: ص ۲۰۰۳). ل گورە قىن تىكەھەشتىن داهىنەر دشىت هېتاي ب
شىۋەكى ھونەرى بكارىنىت كۆ دەگەل سەرپۇرا وىيا ھەستى بىگۈخت، چونكە ھەر
چ ئەو هېتايىن ھۇزاڭان دەرىۋاھىيا مىزۈوۈن دا بكار دئىنەت، پىندقىيە گۈريادى
ئەدەپرۇيا وى بىت و ب سەرپۇرا وىيا ھەيىقە گۈندىي بىت. زېر كۆ هېتاي ئالافە کىن
ئىھائىي و وېتىن شىعرى ژگىنگۈزىن ئالاقين وى يە. ھەر وەكى مە ئامازە بىن كىرى،
ھەر وەسما رەخنەگر و ھۇزاڭان فەرەنسى (چارل بودىر) (1821-1867) (وەسا
دئىنەت كۆ جەپان دارستانە كە يا پېرە زىشانە و ئامازە بىن راستە قىيە، ب چاقىن
كە سانىن ئاسايى ناھىتىه دىتن، ب تىن ھۇزاڭان دشىت دەرىۋىنى زەقان نىشانان
بىكەتن). (ھەمان ژىيەدەر: ل ۱۵). ئىشىرى عەرەب (عبدالكريم اليافي) دېلىزىت:

هئینین زاینده بینه" (فروید، ۱۹۸۰: ص ۹۲). داهینانا هونه‌ری ل دهف (فروید) ووهکی خهونتیه، دهمنی شسانسوري رزگار دیت، کو تیدا ویتی هیلایي ژنافحو و دهقه (الباطن والظاهر) پیکدھیت، ههروهسا دیتیت: "هیلایا نه ب تنی تاییه تهندیه که زتاپه تمندی بین خهونا بلكو زتاپه تمندی بین ندهشیت دهیته هزمارتنه" (فروید، ۱۹۸۱: ص ۳۵۸). لهورا دراما خوهیا بهرفه‌هدا، هیلایا دشرؤفه کرین دهروونیدا، نواندنا وینه‌کنی نهراسته و خویه رهزران و حمزین نه هوشینی، ئاکو (فروید) هیلایا ب يك ژمیکائیزمه‌مین راقه‌کرنا خهونا هزمارتیه.² کو راقه‌کرنا خهونان ب دیتنا دهروونناسان ل سه‌ر دوو ستوبينا دراوه‌ستیت: يا ئینکى، ئهوى خهونى دیتیت، و ب راقه‌کرنا خهونتیقە گریدا يه (لا بلاش، ۱۹۸۷: ۲۷۱ ص).

لئي قوتاپيئ فرويدى (يونگ) بوجونونه کا جياواز ههبوو. ئەو زى، هيپا دئاستى نەھۆشىپا كوميدا (اللاشعور الجماعي) بەحسكىريه و دېيشىت: "هيپا باشترين رىيکە بۇ دەرىپىنى، كۆ ئەم چ هاوكىشىن ھزرى بۇ نەيىين... ل دەف هەر مروقەكى يېرھاتىن كەسى يېن ھەين، ل پشت وان يېرەۋەپىا ھندەك مىناڭ و وىنەن دەستپىتكى ژاباكالكان وەركىتىنە و دېيردانكا مەزىدا دەھلەكتىنە، ئەف وىنە دەم بۇ دەمى دخمون و رەفتارىن توند دا ديار دىن، ھۆزاڭانى داهىنەر ب يېشىبىنىي (الحدس) بىن دەھسىت و ب هيپا دادرىشىت. (ناصف، ۱۹۸۱: ۱۷۳-۱۷۱). ئانكۆ نەھۆشىپا كۆمى، ياكو ب ژىيدەرى كەلتۈرى زەيتۈرۈپ بىناتى ھۆشى مەرۋاقان ب ھەمى وان ئەفسانىن دەستپىتكى و يېكەنە يېن ئايپى و چىقاتوکى يېن كۆ نوبىنراتى يا وى كەلتۈرى دەكەن يېكىدەيت. لى (جاڭ لاكان) هيپا وەك يەك ژ سى رەگەزىن سەرەكى (ھىپا، كەنوار، ئاشۇپ) دېيانى شەكۈلىتىن دەرۈونىدا بكارئىنائىنە. "لای وابوو ئەم سىيانىيە دەتوانى گشت بىنچىنەكانى زانستە مروقايەتىنەكانى لە سەر بنىاد بىزى و بەرامبەر بە سىيانەكەمى (فرويد) ھەچ پەيوەندىيەك لەمپىوان (دال- مدلول) ناتۇان كارىگەرى ھەبىت، بەپى ئەم سى لايەنە". (حمدەد، ۲۰۱۲: ل ۱۷-۱۸). ھەرۋەسا (لاكان) هيپا ب (وان دياردىن بەحسى شەرقەكىن دەرۈوفى وەك ئافاھىيەكى زمانى نىاسىيە) (طە، واخرون، د.ت: ص ۲۱۶). ئانكۆ (لاكان) كىرىنگى ب ئافاھىيە زمانى دايە وەك بىناغىيەك بۇ شەرقەكىن دەرۈوفى. هيپا باشترين رىيکە بۇ دەرىپىختىنا ھەر تىشتى كۆ ب دەرىپىنى دەھىتە كەن، چۈنكە هيپا دەريا يەكَا مشتى مەذارى و ئىچائە. دەمى مروقە ھەست

نایت" (الیاف، ۱۹۶۳: ص ۲۲۵). ب گهشة کرنا سه رپورا شیعری، هینا ب شیوه‌کی پیگه‌هشتیتر هاته پیش، هروهه کی (نه دونیس) دیزیت: "هینا تیکست دناف تیکستی دایه وه کی هه ف دقیقی". (بو صلاح، ۲۰۰۰: ص ۸۴). (نه دونیس) دیزیت: (هینا روین دوی نین ددق یه، یان ئەو ددق نه پیشچاف و قهشارتیبه). (فیدوح، ۱۹۹۴: ص ۷۰). ئانکو ئەم دشیئن بیژن هینا نه رامانه‌کا حازره یان ب پیش وھتی ریکدکفت ل سەر ھاتییه کرن، بملکو ژلابی ھەر خواندە قانه کە دخواهیکە، کو داهینه‌ر خواندە قانی نەچار بکەت زیو تیگه‌هشتانا ئەوا دخوینیت، داکو دەم بەستا ئاخفتتنی بگەھیت. لى ب دېتنا رەخنەگران باشترين پیناسە بۇ ھیایی ھاتیتە کەن پیناسا (بوفیه) کو دیزیت: "هینا پاشاوی پوختە یا هزرییە، و گەوهه رى کۆرە دەھر لېچۈنە کيدا، هینا ھزرى دسەپینیت، ھەر ھینا گەریبەك ل پشت سروشى تىشە کى دسەپینیت) (کم، ۱۹۴۹: ص ۱۱).

ئانکو هینا ئاماژکەنە بۇ گەوهه رى تىستان. و ل دوماھىن قىسىمەری عەرب ب چەند مەرج بۇ بكارىئىانا ھېیى دەھۋانا ھەقچەرخدا دانايىنە. (عزالىدين اسماعيل)

- پندتیه هنایی کهفن ب سهربوری قه نی گریدایی بیت.
 - پندتیه ریره وه کن گونجای بز هنایی پهیدا بکهت و تیدا فه شارتنه کا مهزن
 - دسره ده ریکرنا هنایادا هه بیت. چونکه هنایا ئالاشه که بز جیبەجیتکرنا بلندترین
بايان دهوزانی دا، هه رو هسا هنیزا بکارئنانا هر هنایا کی ل سهر هنایی ب
 - تئنی ناراو هستیت، بملکو ل سهر رهیره وی دراوستیت. چونکه هنایا د
رهیره وی هوزانی دا دهیته نایسان.
 - ملکه جیما ئه فسانق بز وان بنه ما یین هنایی شیعری تیدا دهیته بکارئنان.
 - گلهڭ هنیا و ئه فسانین کهفن دهوزانی دا نه هینېنە قىچەماندىن. (اسماعيل،
(د.ت: ٢٠٠).)

4.2 جوڑیں ہتھیا یا

هوزاڭاندا دېسىاندۇ دەقىن خودا، گەلەك حۆرىن هيپايان بكارئىنانى، چونكە بكارئىنانا هيپايان دەۋازىندا كارەكى ئالۇز وكارىنگەرە. ئەف چەندە زى دەكھىتەر ئىزىز چەندىن روھىن دەرۇونى يېن كۆ ھۆزاڭان تىدا دېزىت ودەرىرىنى زى دەكتەن، ئەقەنلىرى وى چەندى دەكھىتەت كۆ ب پىشىكەفتىدا دەمى، هيپايان گەلەك شىۋە، وجۆرىن جودا جودا بخۇقە گىتىنە وەكى هيپاين (ئايىنى، ئەفسانەتى، مىژۇوپى،

3. گرکترین نیزیکبوونیں هئیا یعنی ئاپنی

1.3 کەلتورى ئاپىنى

ههین، وهکی یېن (ئىزدیاق، كاکەبى، هندوسى، بوزى...) چونكە مغا وەرگرتەن ژ كەلتۈرى ئايىنى پارچەكە قەقەتىای نىنە زئارمانجا ھۆزانشانى، بەلکو ئەو ھىتا یېن
ھەممەجۇر د ھۆزانىن خوددا بكاردىئىت، داكۇ دەرىرىپەن ژ ھەستىئەن خوه یېن
فېرىھاپى بكمەت و ب روھىشىن كەتوارى يېن سەردەمەقىھە گىرىدەت.

کھساں یہ تین ہیلائین ٹائیپی ژلائی ہوزاٹ نیشنی ل سہر دوو کومین سہر کی دابہش
دین ئے ووڑی:-

- هنایین پوزتیف: ئەف هنایا کەسایا تىيىن پىغمەرەن وەھالبەندىن وان وەر کەسایا تىيە کا خزمەتا مەرۋاچىيەتى دەھر بىاڭەكىدا كېرىت بخۇقەدگىرت.

• هیایین نیگهتیف: هف هیایه که سایه‌تیین خرایکار و نخوشتی هیایین بخوبه دگریت، ثانکو هه که سایه‌تیین بووینه هوقاری په یداکنا کارهات و ده ده سه‌ریان بو مرؤ‌قایه‌تی.

لهورا ئەم دشىئىن بىزىن كۆ هيپاين ئايىنى، ئالاچىكە رىالاچىن هۆزانان نوچخواز، كۆ
هۆزاناشان بو ئاقاڭكىدا دەقىن خو يېن شىعىرى هيپاين خۇ زەكلەتىرى ئايىنى جارنا ب
ئاشكەرلىي و جارنا رى ب ئىحا و ئامازەكىن و ھەركىتىنە. لى گىريدا دەق هۆزانانى ب
كەلتۈرى ئايىنى ژەملەلىسىت و كۆسایەقى و روپىداناقە دىيىتە ئەگىرى دەستىنىشانكىدا
پەيوەندىبىا هۆزاناشانى بىقە، ھەروەسا پەيوەندىبىا هۆزاناشانى ب رەيرەويت وى يېن
مېزۈوېي و بايەقى. بىقىن چەندى دەق نوى ھەول دەدتەن خواندەكە داهىنەرانە
پەيداكەتن. داڭو دەق نوى بىيىتە دەنگەلەدانەك يان گەورىنەكى درۈست بکەتن،
پىدىقىيە هۆزاناشان بو بكارئىنانا هيپاين ئايىنى پىيگىرىنى ب ۋان ھەردۇو مەرجان
بکەتن:

● رادی شیانین هۆزاشانی ل سه‌ر بەرجەستەکرنی، داکو بشیت رویدانی یان
کەسایه‌تیئن ئابینی وەکو هینا‌یەک بکاربىنیت، دەربىنی ژرهەندىن جودا
جودا بکەتن.

ئەو روپىان يان كىسا يەتىا دەھلېزىرىت دوى ئاستى دا بن كۆ دەگەل
دەرىپىنا ھۇزانشلىنىڭ دۆزىنەن ھەۋچەرخ بىكۈجىت (بىلەي، ۱۹۸۹):

2.3 هەقدەقىيىا ئايىنلى

هزا ههبوونی یه ک رژه زین همه سه رکنین مرؤوفی بیویه، هه می موغامه راتین دریزین مرؤوفی هه رژیو بجهینانا ئارمانجا ههبوونی بیویه، پشتو کو مرؤوف ههست ب ههبوونا خو دکهت، ئەق پېتکولا مرؤفا کەله ک شیپوین جودا بخوھه کرت، جار لیکھریان ل راستی و جار لیگمریان ل خودی و پاشی ههولدان بو تېگەھشتانا ناخى مرؤوفی. ئەگەر ئەم بەریخوبىدېنە قان ههولداندا دى بىینى کو دىسى پەيوەندىيادا چوارچوھه دېيت؛ ئەۋۇرى پەيوەندىيا مرؤوفی ب گەردۇوئىقە، بخودىيە، ب مرؤوفی بخوھه، ئەقەن پەيوەندىن تەف ھەلویسەن ل اوھكى رېھریخودانان ۋىيانى و مرنى، قیانى و نەقیانى، مېلاني و ترسى، خوشى و نەخوشىي، ئەف رامانە ھەمى د وزدانان مەرۇۋاھىتىيەدا دئاكجىينە، ئانکو ھەر ل وى دەمى سەرپۇرا مەرۇۋاھىتىيە دېرىۋاھەرەن ئائىنى دا گەشەكىيە، ھەر ل دەستپېتىكى ھىياب ب قان ھەلویسەنلەھەتايىھە كىريدىان. لى ئەقەنلى وى چەندى ناگەھىيەت کو ھۆزاشانلى نويخواز بكارىنانا ھېيابان ب عەقلىتا ئائىنى ھزرىكەتن. ئەقەنلى جاوازىيا دناھەرما سەرپۇرا سوھىگەرى و سەرپۇرا شىعىرى ديار دکەتن، ھەرچەندە ھەردوو راماندىن ولۇيىش ئاشكەرا بۇونى دگەرپىن، لى ھۆزاشانلى سوھىگەرى دقوغانىن ئېكىندا جارنا دەرىرىنى ئەيتىن خو دکەتن، لى دەما دەھىتىن دناف رېكىندا نەقىت دەرىرىنى ۋوان دىتنا بکەتن، لى ھۆزاشان بەرۇۋاھىنى، دەھىتىن دناف وى ئالافەکە بى دەرىرىنى، چونكە باھقى دىتىن دەرەدم ل دەف دىتىن دناف وى ئاشكارابۇونە، لى دەرپۇرا سوھىگەرىدا ۋەشارتىيە، ھەرچەندە ھەندەك ھۆزاشان دەرپۇرەكە نېچە سوھىنەدا دەرباز دىن، لى ھەر ۋىسۇفىا پەقى جاوازە، چونكە باھقى دىتىن و راماندىن (الرؤىة والتامل) دى ھەر مېيىت راست و ئاشكەمرا و دەستتىشانكىرى، رېھر ھندى كاينىكا ھەيائى شىعىرى ۋىباھەتكى دىاركى دەھىتە وەرگەتن و پىنە دەھىتە كىريدىان (اس ساعىل، د.ت): ص ١٩٧) ئايىن بەرفەھتىن بىاقە كە دېرىداناكا ھۆزاشانادا كىنگى بىن ھاتىتىه دان، كەلتۈرى ئائىنى دەھىم دەم و جەھەكىدا زىيەرەكى سەرەكىيە ز زىيەرەن ئىلھاما شىعىرى، كە ھۆزاشان نۇونە و باھت وينەيىن ئەدەبى وەكە ھىيما زى وەرگەن و دېرەمەن خوپىن ئەدەبىدا بەرچەستەدەكەن. (مەبەست ۋەھىيەن ئائىنى، ئەو ھەيائىن ۋېرتۈكىن ئاسمانى تەمورات و ئىنجىل و قورئانى ھاتىتە و ورگەتن) (سلیمان، ١٩٨٧: ص ٤٠). لى ب دىتنا ما ھەيائىن ئائىنى نە بىتى ۋوان ھەرسىي بەرتكىن پېرۋەزە، يەلكو رەھەمى ئائىنىن دېچىپانىدا

د همه کو نهادا از همه مقامات ایالات بشه، همانند خدا، اخونه فردگسته، یهودی شیعه:

- ههفدهقی دگهل په رتوکین ئاسیانی (تهورات، ئئجیل، قورئان).
 - ههفدهقی دگهل فه رموده بین پیغەمبەران.
 - ههفدهقی دگهل كەسايەتىيەن ئايىنى.
 - ههفدهقی دگهل كەسايەتىيەن مىزۇوېي كۆ خودان رەھەندىن ئايىنى بن.
 - (الزاھرہ، ۲۰۱۳: ص ۵۰ وېشتى وى).

ههروهسا هوزاشاني ب گمله ک شیوان ههقده ق کريه، ئەم دشىين ب فى رەنگى پولىن بكمىن:

ههڏڌهقيا ٻيڙهي: ئهڻ جوڙه ئوهه کو هوزاشان هندهک چيرُوكا يان
ئامارههين ٿاييني دئينيت وديرهوي هوزانا خودا بهرجهسته دكههن.

ب. هەفەدقىيىا رىستەپى: ئەف جۆرە ئەوه كۆ هوزاشان وەرگۈتنەكە راستەو خوب گھورىينەكە سەشك وەكى لادانا پەيچەكى يان زىدەكىندا پەيچەكى، كۆ ئەفەزى دېيت بۇ كىشىا هوزا زانى بىت.

ت. هفده قیما مهنهوی: ئەف جۆرە ئەوه کو ھۆزاشان بىتى رامانى وەردگىرىت، ووب زمانى شىعىرى دادرىزىت. لىن دەھمان دەمدە ھۆزاشان پەيەكى وەکو ھەپى د دەق پىرۇزدا بىكاردىئىنت داکو بىبىتە يىشانەك بو دەق پىرۇز(محبوب، ۲۰۱۶: ص ۲۴۲۱).

3.3 ڙيڻدهريٽن هئيماپين ٿاپيني

هئيابين ئايىن ز هەرچوار ئايىتىن (زەرادەشتىق، يەھودىيەق، مەسيحىيەق، ئىسلامەتىن..) دھىنە وەرگەن و ب شىۋەكى بەرچاڤ دەۋازانىن نوخوازدا دھىنە دەپەن. ئەفەرمى كۆن بەرچەستە كەن با بهتىن ئايىنى دېتىن ئەگەرى زەتكىن كەن دەھىنە، و زلا يەكىدىقە يەك خاللىن ھەرە سەردەكى زلابەن رۆخسار وناقەرۆكى دەۋازانا نوخوازدا دھىنە ھۇمارتن. ھەروەسا نە ھەمى كافا ھۇزاشانا بتىن ھىيابىن بوزتىش بكارىتىنە، بەلكو گەلەك جاران ھىيابىن تکىش ڑى لگورەدى رەخنە كەرنەن دەھىنە كەن دەھەندى كەسا يەقى ل كەتوارى بكارىتىنە. ئەم دشىين با بهتىن ھىيابىن ئايىنى دناف رەھەندى كەسا يەقى بىن ئايىندا بىيىنەن. بەرچەستە كەن كەسا يەتىن ئەفسانەبى، ئايىنى، مىزۈوى، ئەدەبى، مەللى، ھونەرى، (مەعنەسى) كەسا يەتىا ب رەھەندى ئايىنى نىاسى، دەھە

ههقدهقی^۴ تیگهه کنی نوییه بو دیاردهکا کهفن، دبهریدا ب تیبیه لکنیش ودزینی وژی وهرگرتئی دهاته نیاسین، ههقدهقی ب شیوهکنی گشتی گرنگیه کا کاریگه
درهوشنهنیریبا مرؤفایه تیبیدا با ههی وب تاییهتی بو هوزاشانی. (ههقدهقی بو
هوزاشانی ههقبهري باي وئافى ودهى وەھى يه بو مرۇغى، بىسى وى زيان نىنە)
(مفتاح، ۱۹۹۹: ص۴۳). لى چونكە هوزاشان ل سەردەمى خو وېيىن كەفەن
دەرىت، ئەو رەھۋەشنىرى وگەنجىنە با ھزرى مفای وەركىت، داك دەرىپىن ژ
ئازارىن سەردەمى تىدا دېيتى بىھتن، ئەف پەيوەندىبىا پېنگەور دناقىبەرا رابردووى
ونەودا دېيىته ئاسانكارىيەك بو گەشتىنا ههقدەقىيەن ب درۆستكىرنا پەيوەندىبىيەكىن
دانقىبەرا رابردووى ونەودا، كۆ رابردوو وەكۆ ژىندهرەك بو داهىتىان ونويكىنى
وەدەرىپىن ژىسەبورەكا مرۇفایەتى بىھتن، ئائىكۇ دووبارە رابردووى ل دویش
دىيىتهك هەفچەرخ دارىزېت ودىئەنجامدا وېتەكى بەلگەيى ب شیوهکنی ئەددەبى ب
دهقى بەخشىت.

مه به است زهه فده قیباً تایینی نموده (دنا ثیکیدا چوونا هنده ک دهقین ژیگر تی زهه فده قیباً تایینی نموده) یان گوتار و دنگوباسین تایینی.. کو دگمل دهق تهده ب ریکا و درگرتنی یان تیبه لکیشکرنی بکارینیت، ب مه رجه کی نموده دهقین ژیگر تی دگمل ربرمودی دهق نمی بگنجیت، داکو مه به سته کا هزری و هوئه ری پیکله (گهه هینیت) (الزعیمی، ۲۰۰۰: ص ۳۷). لهه هه فده قیباً تایینی کریکه کا کاریکه راهه یاهی، کو دهقین شیعی بکه ته هملگری دهسته لاتمه کا ب هیز و کاریگه ر، چونکه دناف خودا لایه نین مرؤفایه و بهاین روشنی هه لدگریت. تیگه هشت و را فه کنا قان دهق ایا ب ساناهی ناییت تاکو نه فگه رینه دهقین کهفن، چونکه نموده دهقین کهفن ل سهر دهقین نموده نامازه بین نیشانکرینه بو تیگه هشتانا دهق و را فکرنا وی. (جولیا کرسنیقاً دیلزیت: (دهق تهده بی کریاره کا بهره مهینه ره پشتیبه ستنی ل سهر هه فده قیباً دکتن) (راغب، ۲۰۰۳: ص ۶۷۶). تاکو دهق تا فاهیه کن گری نینه و هه فده دهق رامانین نموده پهیداده تن، کو خوینه ره دیتنه ته که ری بهره مهینان راما نا. هه رو مسا دیلزیت: (هر دهق کی په یو مندیه کا کارتیکه ره دگمل دهقین به ری خو هه یه، ته فه په یو مندیه ب ریکا رو شنیریا خوینه ره دروست دیت) (راغب، ۲۰۰۰: ص ۶۷۶). هه فده دهق ل سهر دوو جو رین سه ره کی دابه ش دیت، نه وژی (هه فده قیباً راسته و خو) کو و درگرتنه کا راسته و خویه زهه دهق کی، ای (هه فده قیباً راسته و خو) نموده ب شنیوه کن نه راسته خو نامازه یان ئیحائی بو بکهی (الزعیمی،

ل روژا (٢٥/٩/٢٠١٨). لهورا جمہ دسہ بورا شیعیریدا وزہ کا ئیحائیہ، ب ریکا هئیای رامانین مشتی دلاہت ب جھی دگهه ہینیت.

۴. به رجهسته کرنا همه جوری یا هیچ‌این تایینی دهوزانین هوزا هشانیدا

عارف حیتو هوزانه کنی دهقرا دهکیه، هر ل دهستینکا نهیسینا هوزانی، ره
روشنه نیریا خوه دسیکوشکا میژووی وئه فسانه بی وئاینی دا بهرقه رار کیه، کو
دهه می بهره مین خودا پشتیه ستني ب هینایین ئایینی وئه فسانه بی و میژووی
دکه تن، دهمنی هوزانه وان هینایین بکار دئینیت، دکه ته دجوار جوچن دېتنکا نویدا
کو دگمل کمتواری تبیدا دریت بگونجیت و رامانه کا به رفره تر بدته وی با بهق ئه و
زی خه بر ددهت. ئەف چمنه زی ههر زدیوانا وی یا ئیکی (دل و دریا و چادر-
۱۹۹۳) وەمی دیوانین هوزانه کنی دیاردیت. لى چونکه هر ده
دیتنا هوزانه انان بۆ هر با بهتکی جودایه، له و ئەو بۆ بکارئانا کە سایه ق و ھمیز
ئاینی و دووباره بەرجەستە کرنا وان دهوزانین خودا، ب مەرەما تىگە هەشتتا نەو
داریزیت و ئازراندە کا کورتر و هوورتر ددهت با بهق. هەروەسا ب ریکا بکارئانا
و ئامار دادا ب کە سایه ق و جە و چیز کن کە فنار کومە کا هە فەکی بین هە توکمې ب
بین کە فنارە گریددەت داکو میناکە کنی پې رامان و فەریز ز پەیشەن بکارئانا
داریزیت. ب ریکى دېیت بگەھیتە دەستنیشاکرنا ئاریشە و قەیرانین مللەتی و د
همان دەمدا زی ریگە چاره بین کە ۋەن و نۇو دداتتە بەر خواندە ئانى کو پشکدارىن
د ئازراندنا با بهق و چارە سەرکرنا ویدا بکەت.

ل ئىكشەمبىتى و ل سەر رۇوبارى سەما و سەپەن بۇو
ل شەمبىي سەرھاتىيەكائىمالك خان و مان بۇو
ل هەينىڭ ئايەتكا مىشت ئەقىنى بۇ دەرمان بۇو
ل چوارشەمبىي خاتۇونا فەخرا لى خودان بۇو
بەخچە دووجان بۇو، سىنگىچىلىق بۇ پەرجان بۇو ...
دەكەل ھەف دەكەن، دەنپاچە ھۆزاتىدا دېلىزىت:
ھەممۇ ئايىناھ و باوردارىن ھەرسى ئايىن ئاسىانى و ئايىن ئىزدىيىا ب ھەۋال
ھۆزاشلىنى باورى ب وى چەندى ھەيدى كۆ ئاخا كۆردىستانى جەمى پىكىھە زىيانا
كۆ ب گەلهەك شىۋازان ھەنپاچىن ھەممە جۇرىن ئايىنى بكار ئىنائىنە. ھەر ل دەستپىنكى
ئەگەر ئەم پىداچوونەكى دناف ھېيَا يېن بكارئىنايى بېن ھۆزاشلىنى بکەن، دى بىيىن

کلماتوراندا روله‌کنی ب هینز و کاریگه‌ر دبه‌ره‌همی ئەدەبیدا دىگرىت، و ب تايىه‌قى هۆزۈنى. رەھەندى ئايىننى كەمسايدەتى، قان كەمسايدەقى يېن ل خوارى ب خۇقە دىگرىت:

1.3.3 کهسايەتىئىن پىيغەمبەران

مفوتبن هره به رز دمیزرویا مرؤفا یهتیندا، که سایه تین پیغمه برانه. کو ئه و زی
مرؤفون زلاین خودی مهزن هاتینه راسپاردنکن بو به لافکرنا په یامین ناشتی
و خوشه ویستی و باورهی و په رستن ب ئیک خودی. هۆزاشان هەردەم پەنایی بو
که سایه تیا وان دېتن، په یامین بیرونیزین وان و تیکوشین و بەرخودانا وان دکەنە
ھېشىقى راستى و جوانىي بو مرؤفا یهتى. ژوان پیغمه برین گلهك نافىن وان دنماڭ
هۆزاتیندا هاتینه بكارتینان (محمد، عيسى، ئادەم، ئەبوب، یوسف، نوح،
سلتان، موسى، ...).

2.3.3 کهساييەتىئن چاك و خوشتشى

رژیلی که سایه‌تین پیغمه‌بران، هوزا شان هنده که که سایه‌تین چاک و خوشتنی رژکه‌لتوری ئایینی و هردگریت، زئه‌گری چاکین وان، وزلا یاه کی دیله ئه و که سایه‌تی روویه‌کی گهشن د دادپه‌رو مریپدا و هینیا بین راستگویی و فیدا کاربینه. هنده که ز ئه‌فان که سایه‌تیبا پشتی کو هست ب کونه‌هین خو کرین، توبه‌داریبا خو راگه‌هاند و ب پیغمه‌براهه هاتنه گریدان.

3.3.3 کهساييەتىيەن خراب ونهخوشتىقى

که سایه‌تیین هلهگرین هزرین خرابکار ل دئی مرؤقا یه‌تی هه‌ردم رکه‌قنداده و دهه‌می کلتوترین ئه‌فسانه‌یی و ئاپینی و مېشۇونىدا هه‌بۇوینه، دئی هه‌ر هه‌بن.

4.3.3 همایش: ویدانا و جهان^(*)

جاوازیبا جمی ڙکه تواری وین ماددین هشک دکاری شیعرنیدا ئاشکه را دیت، ئانکو ئه و جھ ددهما دچیته دنافا هوزاتیدا کاریگمیا خو و هر دگرت، چونکه ئه و هینگی رههمندہ کنی ئیحائی و کاریکرنهکا دلالی و هر دگرت. (جھ دھوزاتیدا پشتیهستنی ل سهر زمانی بتئی ناکه تن بملکو ئاشوپ یا زاله، کو جھ ب ریکا زمانی پیکدھیت، داکو ڙکه تواره کی دهربازی کم تواره کنی هه فقری بیت) (الشعر التونسي) بین مطرفة الرمز و سندان الغموض، عبد العزيز صالحی، (www.anfasse.org)

رهشاتی یا قریزا که تواری هف بکهت و بهری خوانده‌غلانی بدته دووانی

بینن ههقدز و ریزههی یا هزرکرن د ههموو باههت و تیگههاندا:

من گوته ئاسمانى: تو چ دزانى؟

ئاسمانى گوت: ئەز ناقان دزانم

هەمى ناقىن گۇتى ويىن نە گۇتى

هه‌می خه‌ونین هنافان دوتی و عشقی سوّتی(.)

پاشی ئاسمانى پرسیارکر:

ئۇ توچ دزانى؟

ئەز ژى وەك تە ناۋان دزانم

تھف ناقین ماینہ ل بھر جوئی و یئن خوہ فروتی

خر بریارین ههلاویستی و یین ب پالدانی هازوقنی

نهز وئاسمان دزیندانیدا وە كەھەقىن

دکر یاریدا رۆژ و شەقین (.)

(هله له سه یین زینی، ل ۷۸)

هوزاڅانۍ ب مشهېي نافی خودی و پیغامېران و ګیان چاکان (خوداونه دیزدیاتیبیدا) ئینایه و ل هر جهه کی مهړمهک و ئاماژه کا جودا پین هېبووینه کو دهربینې ژ هستین فیرهافي بکهت. ل سهړدهمی بهري هاتنا ئایینان، هوزاڅان وکړي پیغامېران دهاته نیاسین و خملک سهړدهریه کا تاییهت دګمل کړ، لی پشتی هاتنا ئیسلامی و مژولېبونا خملکی ب ئایهتین ئایینېچه روئی هوزانی وکو جاران نه ما و شعر ب ګونتنین نهراست و درهو هاته وسفکرن. دفان هر هفت پارچه یېن خواریدا، هوزاڅان سهړدهرین دګمل که سایاېقی یېن پیغامېران دکهت، جار خوه وکو پیغامېره کې نوو ددهته نیاسین کو هله لگری پهیامه کا مرؤژا ډیاتیبې و جار زې ئاماژه ب که سایاېقی یا پیغامېرین هاتې ددهت کو بکهته جه ټه نګ بې روشې کا دیارکړی. هر که سایاېتیبېک دهربینې ژ روشې کا دهستنيشانکړی دکهت کو کړنګکی و محمدیه کا ګیانی ددهته پهیاما ئاراسته کړی. ئینانا نافین (موس، ئادم، پسوع، نوح، مهد رهشا، زردہشت، برومیتوس....)، رههنده کې دی ین هزری و جوانې ددهته هوزانی.

۱. نادین.. ئەمۇن نەترسە

ئەز ئەف شەقە پىغەمبەرم

تہ بھر ۳۵

زاروکه کی سہ رہمن و پی وہ رمتی

ل بهر دهرگه هی شکه فتا چوار ستون شهیدا و حهیران بیو.

(نامه پیش بای، ل ۷۷)

د فی پارچه هوزانیدا شاعر ئامازه ب رۆزىن بىيئنەدانىن فەرمى يىن هەرجوار ئايىنان دكەت كۆب رۆزىن چوارشەمبى (ئىزدىياتى) و ھەينى (ئىسلام) و شەمبى (جوھىياتى) و ئىكىشەمب (مەسيحى) دەرىپىنى ۋى دكەت. ھەر رۆزەك ژ قان رۆزىن ژىڭىقى ب ھىنایەكى ئايىنى دەربىرىت وەك خاتۇونا فەخرا و ئايەت و ئەيمالك...هەندىد. پاشى ئامازه ب جەھەكى دىياركى دكەت (شەفتا چوار ستوپىن) كۆ شىنوارەكى بازىرى دھۆكىيە. ئەفە زىسى وى چەندى دگەھىنېت كۆ ھۆزانا بەخچە به حسسى بازىرى دھۆكىيە و پىكىقە زيانا ھەرجوار ئايىنن ھەجور دكەته نىشانا كىان وەھف قەبۈلكرىن و پىكىقە زيانى. كۆ ئايىنى پىرۇزى ئىسلامى ئىكە ژ زىندرىن ئىلەاما ھۆزالشانى، لەوما نە تىنى ئايەت و ھزر و تىكەھ و كەمسايدىقى و سەھابە ئايىنى وەرگەرتىنە و كېيە ھىنایا يىن رووشەكا دىياركى يَا كەتموارى. ھەرومسا لاسلىي يا شىوارىنى شىسينا قورغان زى كېيە. د ھۆزانا (ئەو سەقەما دى بىت باران)دا كۆ يَا مىشته ژ ھىنایا يىن ئايىنى، ئەھف ھەلبەستە ب ئايەتكا (سفر التكىين) دەستپىنگىرەيە ول دوماهى يَا شعرى ب فى شىوارى ل خوارى ب دوماهى دئىنېت:

نه گهر چیا ب زمین و هر هفت ته به قین ناسانی ب رژین. ئەگەر رووبار ب قەشىئەن
و ئاگر تىن ھەل قەمرىئەن. ئەگەر مەرۆڤ دەميرابا عشقًا مەزدایدا بچەللىن و وەك بەلكىن زەر
ز دارپايزىن بىز بورىئەن. تەۋ چۈچكىن مشت ئولغەت و قەگۇ. نامەيىن ئەپقۇنلۇرى ب
قەگەرا كەمسەك ئىك سەمتىنىه و نا بىنە دوو. ياوەر و يارى ئەھرمەن ھەمى قۇرۇ. دەگەل
رۇزى چۈو. ئۇ چۈچكىن كۆبار و خن، تم راستى گو...

(روز بارہ کوئی دپا خلا مندا، ل ۹۸)

بان لاسایکرنا ههقبهندی یا دنابهرا خودئ ته عالا و ئاده میدا دكەت، كۆ فيزى
هەمەو ناقان كۆ داكۆ ز مiliاکەن ئادەت جوداتر و تاييەتلىرى بىت (و علم ادم الاسماء
كەلھا...). ل قىزە هۇزاڭان ل شوبىنا خودئ ته عالا دگەل ئاسانى دئاخشىت (كۆ ھەر
ئامازىدە كا قەشارتىيە بۇ زانق پىرۇزى خودئ ته عالا) و پرسىلارا زانىنى (بەرهەمنى دارا
مەعريفەت) ز ھەف دكەن، هۇزاڭانلى يا ھەولدى ئاشقى يا پاقزى يا خودئ و

بەخچەنی گولان سەرخووش بۇو يە

(۶۴)...، لیز اواز

زیهر سترانین بلبلان

کوریں (یعقوب) دبرسینہ

(ئاوازىن سەمفۇنىيەكە گرچىن، ل ٨١-٨٢)

کوئین یه عقووبی کومهکا برایانه ل سهر میراتق باج خوه (یعقوب) هردم ب
هه فپن همتاکو گه هشتیه وی راددهی کو برایه کنی خوه بکوژن. نهف و گهه قاندنه
ئامازه دیه زیو سروشتنی مرؤفان کو هردم د شهر و مونافسه به کا به رده و امدانه
دکغل نفتشی خوه. لی زیو مللته کنی و هکو مللته کورد کول هر چوار رهخن وی
دوژمنن (گورگن)، یا فهره هه بشگرن یان ب کیمی هه فپکی بیین وان نه گهه ته ناستی
کوشتن و ژنافرنی.

هوزا شان د هر چوارده کومه له شعرین خوه پين چاپکريدا، ب منه يه هينا يبن
تاييسي و ديروكى و ئەفسانه يي و سروشى بكار دئينيت و گله ك جاران هموو
هينا ب هەفرا د يك شعردا دھييە بكار ئينان. ئەف هەمۇو هينا يه رېۋە ھندىنە كو
ھەق گونجا نەك مېزۇوي، تىكىھەنن ئايىنى و ئەفسانه يي دىگل كەنوارى خومىن ھەمې
پەيدا كەت و با بهتىن رۆزى قىچى بنازىرىنىت. د ھەلبەستىن خوه پين دەستپېكىدا كو
پېلىنى يا وان ل سەر زولم وزۇردارى يا رېۋىا بەعسا فاشى يا عىراق بۇون. دېقى
كۈپەيە ل خوارى سىتم و زولما وى رېزىمن ل دىزى مللەتن خوه ب جوانى بەرچاڭ
دەكتەن، كۆ مرۆڤان چ بەيان خوه نىنە وەكى كا چەوا بەرخا كەمقل دەكتەن وەسان ئەو
رەفتار دىگل تاكى كورد دھىتە كەن. ژلا يكى دېقە دەستدرېزىيە وان گەشتە وى
راددەي كۆ ئىيدى قورئانا پېرۇز ل بەر پىن وان ب گەفرىت. ئانكۆ ھوزا شان پىن ل
بىنهن فەھى ياخوه دادانىت وەجز دەكتەن ھەر زوى ھەلوىستە كى بەرابىرى زۇردار
و خاباكارىن بەغدا وەركىرت، لى بىھنا خودى ياخوه دەقورئانا پېرۇز دا
ھانى "ان الله يمہل ولا يهمل". زىدەبارى قىچەندى رى ھوزا شان ھېيىن ھەمى بكار

و ۵ نہ دیتیہ

مروّفان و هک به رخان بگوین

مزگهفت نیک به زنی خوه بیله میست

خودی چاپ نقینت و

ل به، يېستالان ب گەۋىپت قو، ئانا حەق!

2. دەرگەھى سوورا قەلاتى نەدائىخە

ئەز مۇسامە

جی ڦفانی گه هینا سپی، ل من به رزه یه

(هلوہ سہ بیان زینی، ل ۴۷)

3. ئەز ئادەم ئەقى ئەز ھەي

کھسک بھری من نہ بوویہ

مہرہب.....

4. نہ یہ سو عم کو ہے فرکنی بکھمہ گویاں و ب سہ رکھ فم
بیدارانکا زیر کنیدا ل پرینڈن خود سوار دیم و زیر دکم

(۲۴) مه، ههبا، ل

نهز دزانم گهر تو هاتی، پاران دی هیت.

(سهمہ، ج ۹۵)

6. دگل ته ناهیم جی زقانی
 خمه می ئهز بی قهید کریم و
 بی پیننکا فشم
 تو سوی گه میا خوه کار کرو
 ل پایپوری سوار نابم
 ته په را فه ک ته نا ل به ره
 و هلی ئهز بی بی په را فم.

(هے پارہ پین بارانی، ل ۳۰)

7. پادا ته زشی ئاگرەكە

چاقین زهردهشتیپان پیو ههل دبن

دی چرایه کنی نهروزی ژگورپی یا ئەنیا تە قەکەم و
ب دەستە کنی برومیتوسى، دی ھەلگرم.....

(سہما، ج ۴۷-۴۸)

یان زیو دهربینا ژ شهری برکوژنی و حمهودی یا پارتین ل قادی و ههولدانین
ڇناپر نا ٽنکو دوو بهنازو یه جهڙه کاره ڙن، یه عقوب ینغمههر و یوسفه، دههت:

بیوْمید نابن و ههْردم ئۆمیدى ددهنه خواندەقان و خەلکى جڭاڭى. بكارئىنانا ھېنىيەن خودى تەعالا و كەمسايەتى يېن پېنگەمبەران نىشانە يە بۇ رەوانى يَا دۇزى. كا چەوا خودى پېنگەمبەر د بىرۋۆز و رەوانە و ههْردم ئۆمىدەخشن بۇ مەرقۇقان ددهمېن وەستىيان و بىزارپىدا، هەروەسا باوهرى ب دۆزاڭەلى كوردى يى با بىرۋۆز و رەۋايدە و فەرهەردم مەرۋى ئۆمىدەك پېنى ھەيت.

ژیلی هینا بینن ئایینى ئىسلامى ھەروەسا مفایىھى مەزىن ژ ئايىتىن دى بىن ئاسمانى
مەسيحىيەت و جوھىياتى) و زەرادھستى و ئىزدیاتىن رىتى وەرگۈرتىيە و شعرىن خوھ
ب ھينا بىنن وان ئايىنان باركىپەنە كە جوانىيەكە ھونەرى و نافەرۇڭكە كە باركى ب
كومەكە پېزىانىن دەربارەسى ھەممەجۇرى يى ئايىتىن كوردىستانى و پرۇسە يى پېتكە
ژيانق دايە ھۆزانىن خوھ. مىزۇۋا ئايىنى مەسيحى يى مشتى چىرۇڭكە، كو دىيت
گەلەك ژ ئايىتىن جودا دىئاگەدار نەبن، ھۆزانشانى چىرۇڭكە ژ وانا ب دىئەنەك
جوان و مشتى و ئىنلىن ھەتىپى يە حسسى خىانەتا (پەۋدا) يى كېيە.

ل شہقا جہڑنا سہوئی سالیں

تبلیغ مرن و پیشکش مهندس

حافظ لکانی دگمه ههف دك

حافظه آنلاین

دناش پتک، دوازدھا... سہما دک

(نان و پیان و بشکو، پیان، ل ۸۵)....

هزارانچانی څيابه ل شوبينا ټيؤيت (شيشا دوماهيئ) ب شهقا سهري سالني ب
نافرکري، کو بهحسا دوماهيک روونشتانا مهسيحي دګمل هر دوازده شاگرديين وي
دکهتن، کو مهسيحي هست ب خيانهتا ئيک ژ شاگردin خوه کريه. (چاقين ته
رى) مههست پن (ېهودا)ي، کو ئهو شاگردت دوازدى بولو، و سه ما کرن، سه مایا
مرن يه. ئانکو ل دوماهيا روونشتاني دى سه مایا مرن دهستپيکه تن. هه رو هسا
هزارانچان هه بونا خيانهت ب ډه مراندنا ئاگري بريي، ئهو ئاگري کو هتيابي
داد په رهري و پاكووني يه. ئهفه ڦي جوړه کي هتيابين کم سايهق بيں نه باش و
خرابکاره د ميڻورو يا مرغه قايهتن و ئاييندا.

دھمی تبلیغ من بیووین "یہھوہ"
ٹاگری مہی.. دھناقین مندا فہمری
من هزر کر.. کو تو مری
لئی.. سپیندی

(دل ودهریا و چادر، ل ۳۱-۳۲)

هه ردەم ھۆزانشان ھەلگىرى خەم و ئازارىن مللەتى خۆيە، گەلەك جاران زىئەنجامى
ھەست وھەلچوونىن بەردەوام وەك ھەر كەمسەكى دى تۈشى يېتۇمىدى و داكەفتىنى
دېيت. لى چونكۇ پاشخانەكائىينى ياخىدا دەولەمەند ھەيە و ھەردەم پەنا بۇ ئائىينى
دېبەت. دەكىيەتكا داكەفتىن و رەھىن و شەكمىستىندا گازى خودى و يېغەمبەرلەرنى وى
دەكتەن دەھەوارا فى مللەتنى دىندار و ئاشتىخواز بېتىن. ل سەردەمنى كۆچا ملىيونى
(ل سالا ۱۹۹۱)، ھەمى توخيپ و دەركەھىن تۈرك ئىرانلىق ل بەر مللەق دىگرلىق
بۇون. ئەقچا ب ھىنەك پەيپەن كەرىۋەبۈمى ھانداناندا خەلکىن جەڭلىكى خۇھ دەكتەن
خۇھ ل بەر بگەن و ئەمۇ ب خۇھ ھەفچىكارى با ئىككىدۇو بىكەن، ھەروەك كوردىتىن
(رسۇۋە ب دەستىن خۇھ ئەگەر دى ئاڭ تە بەت). ھەردوو دەولەتلىن ب ناف
ئىسلامى و ھەممۇ دەولەتلىن دى بىن نە ئىسلامى زىي د ھەوارا مللەتى لېقەومامى
نەھاتىن و ب تىنى ماپىو ل بەر سېر و سەرمامىن. ئەقچى كارمساتى ھۆزانشان پالدا كۆ
بىيىزىت (كەمسەك داتانا تە نايى). لى چونكۇ وى باوەرىيەكە مۆك ب خودى و
يېغەمبەرلەن ھەيە كەرىۋە هەتىن رزگاركەرلەرن بەردەوام:

ل قه سه، ماده، که سه ک د تانا ته ناده

کاز، بذ. ته ههوا ديهت.

کائنات ملکہ

جوابات درس کمک

کرس دانشگاه تهران

شنبه ۲۸ آذر

ପ୍ରକାଶକ

Digitized by srujanika@gmail.com

خانه اسناد

۱۰۷

(دل ودهریا و چادر، ل ۱۰۳)

ئانکو ھۆزاشان دەمى دېيىت: (نەخودى ونەموحەمەد ونەرىشى عىسائى مەسيح) كۆ
ھەمى دەكەرن. گەھشتىنا ھۆزاشانى يە بۇ كۆپىتكا بىزازارىن وئەو دىمەنلىن ب چاقىن
خوھ دېتىن ل دەمى كۆچەرىن، بۇونىھ ئەگەرى حاشانى كىنى ل ھەر تىشتنى كىن ب
پىروزى ھاتىيە زانىن (داكەفتىن و خەممۇكى)، ب تىنى ئەو خامە نەبىت يى كۆ
دەستەندا ماي كۆ وەفادارتىن ھەقالىي وېيە. لەن دەھر كاۋادانە كىدا، ھۆزاشان

و خەباتى د بەرددەوان، ھەرددم بىزاقىن خرابى (خيانەتكىن) دى كەفەن د رېتىندا و ئەقىيە ھەۋپى يا دىرىپىنا دنابەرا دۇوانى يىن ھەۋىزدا (شەف/ رۆز، رەش/ سېپى، چاكى/ خرابى، ئاشتى/ شهر، وەلاتپارىزى/ خيانەت....)، كۆ ھەر لايەنەك ب لايەن دېقە گىندايە و گىنگى ياخو ژ لايەن ھەۋىز وەرگۈرت. ژ لايەن دېقە ھەۋپى ئەلەپچۈندەن باپەتكىن كىانى و ئايىنى ب باپەتكىن ھەزىرى و كەتوارىن وەلاتىقە، پېرۇزكىن رىيازا كوردىنېنى و وەلاتىنېنى، ھەردوو ب زىيان و چارەشىسى مەرۇۋاھىنەن و ھەۋپى ئەلەپچۈندەن و ھەردوو ژۇق باشتلىكىن رىيازا و نەھىلانا سەتم و بىنداين خەباتى دكەن.

ل كەلهك جە و دگەلهك شعرىن خوددا، ئامازە ب باوهرى و ئەفسانە و عەقىدە يائىنى ئىزدىيان دكەت وەك خاتۇونا فەخرا و مەممەد رەشا و مەممى شەقا و مەلیك شىيخ سن و خەفورى رىپا... ھەرەمەس د گەلهك شعراندا ھەردوو خودا وەندىن خىرى و خرابىن (ئەھرمەن و ئاهورامەزدا) كۆ دكەت كۆ هەپەتىن ئەپەتىن خىرى ئەھرمەن و ھەپەتىن خىرى (ئەھرمەن د بەرەست و ھەۋپى خىرى ئەپەتىن خىرى) و ئاهورامەن كۆ بەرەست و ھەۋپى خىرى ئەپەتىن خىرى (ئەپەتىن خىرى) و شوبىنا پەھىن خودى و شەپەتىن، ھەردوو خودا هىنا يىن خىرى و خرابىن د زەردەشتىپىدا بكار دئىنېت:

من قەدەرا خوھ ھەلگىرت و
ل دۆر تەھەرەي مەزدای زەرىجىم

تەۋ تەلىسەتىن نە قەكىرى يىن د پاخلا مەندا
ب شەپەتىن... سترانىن بەھەشتىاۋى دەكتۇن و
قولكائىن جەھەنەمى... ل بن بىي يىن مەزدای پەقىن

(كەلهك كەن كانۇنى، ل ۴۷)

مۇسلان دېئىن كۆ قەدەرا ھەر كەسەكى ل سەر ئەنبا وى ياشىسىيە، ھەمان تىگەمە د زەردەشتىپىدا رىي ھەيدە. دەمىن مەرۇۋى باوهەدار قەدەرا خوھ تەسلىي خودى تەمعالا دكەت، ھەلبەت دى ئۆمىدا چۈونا بەھەشتى قىيىت. لى وەك پەپانى يابكارىنەن كۆ ھۆزاتىنى ژۇق رەتكىن رەھابىن و بەرپاكنى ھەزىزىن رىزەپى، وەسە دايە خوياكنى كۆ ل وى دەمىن ئەم ل ھېشى يابەرپاكنى بەھەشتى ژ لايى مەزدایىھە، قولكائىن جەھەنەمى زىن پى يىن مەزدای دەركەقىن. ئەقە رىي ھەپەتىن ئازاراندا ئارىشىن ھەۋىزدا

ل بەر خودىكى و وان سەرچەقىن دەگىرى
من ھېنېكىرى

شەمالكەكا شەنگ ياخەللىكى و ۋەمرى
شەمالكەكا دى يال جەنلىقى و ئەلەكىرى.

(نان و بىرین و بشكۈرپىن، ل ۸۶...) دەمىن مەسيح دەگەھىتە سەرەدەمى بەلىكىن پەيامى و پلاندانان ژۇق بەرەلاقبۇونى، ھەست ب خيانەتا يەھوداي دكەت و وەسە ھەزى دكەت كۆ نەدۇورە پەيامما وى ب خيانەتى گۈرۈپ بىت و مەن بەپەتىن رىپەن. لەوا ب وى ھەست ب لاۋازىوونا خوبىنگەرمىن دكەت و وەسە ھەزى دكەت كۆ ئاڭرى رۇناھىكىرنى دى دەنابىن شاڭرىدىن ويدا ۋەمرىت. ل قىرە ھۆزاتىن بەرپەتىن دەنابىن دەنابىن خويا دكەت كۆ شەماناندا ئاڭرى پەيامىتە و يادى دى رى مەن مەسيحى ب خوھىدە. يائىكىن ھەلوىيىتى مەسيحىيە كۆ ل سەرەدەمى تېلىن وى گەھشەتىنە پەيام "يەھوەپەتىن"، خيانەتى دەست پېتىر. يادووئى رى ھەلوىيىتى شاڭرىدىن ويدى كۆ ھەزى كەن ب مەن مەسيحى دى پەيام ب ھەپەتىن ژ نافچىت. لى پاشتى مەسيح ۋەنچامى خيانەتا (يەھوذا) ھاتىيە كەرتىن و پاشى ھاتىيە ل خاچدان، وەسە ھاتە خوياكنى كۆ مەسيح مەر، ھەر وەكى ھۆزاتىنى ب خوھ رى ھەمان ھەزى كى (من ھەزى كەر.. كۆ تو مەرى) لى ب ھەلکەندا شەمالكەكا دى، ئامازەدە بۇ رابۇونا مەسيحى. ئانكۇ شەمالكە خەباتا كەتوارى ياكەسايەتى ياكەسايەتى ياكەسايەتى ب دوماھى ھات و خەباتا پەيام مەسيحى دەستپېتىر. ل قىرە ھۆزاتىن سەرەدەرىن دەكەل باپەتى خيانەتى دكەت، دەمىن پەيام بەرەف رىزىگەھەنېتە دېچىت. ميناڭى خەباتا پېرۇزىا پەيام مەسيحى ب روشا خەباتا ئازادىخوازى ياكەردىتە ئازادىخوازى ياكەردىتە گەنەت. دەمىن بىزاقا رىزگارخوازى ياكەردىتە بەر ب كەھشەتنا ئارماڭىشە چۈوى، ھەنەدەك ژ شاڭرىدىن (خەباتكارىنەن) پەيام پېرۇز دەست ب خيانەتى و ژ نافېرنا رىيازا كوردىنېتى كەن. پەيامما ھۆزاتىنى ئەمە كۆ كا چەوا خيانەتا يەھوداي پەيام ئايىنى مەسيحىيەتى ب داوى نەئىنا، ھەرەسە خيانەتىندا ھەنەدەك كادران (كۆ ژۇق پاراستنا ھەنەدەك بەررەندى يىن بەرەنگ) گىانى كوردىنېتى و رىيازا خەباتى ب دوماھى ئائىنەت. ئەقە فەرە ھەممۇ كەس دەست ژ خيانەتىندا بەردن و ل سەر رىيازا خوھ د بەرەداوام بەن ھەنەك ئارماڭا دوماھى ب دەستە دەھىت. ھەرەسە ئامازەدە كۆ دى رىي دەھەتە مە كۆ خيانەتىندا ھەنەدەك كەسىن ئەم سەرەدەمى و دەكەل باپەتكىن ھەۋەند ب زىيان و چارەشىسى وەلاتىقە، نە ئىكەمەن و نە دوماھى خيانەتە دەھىتە كەن. ئانكۇ كاچەوا بىزاقىن چاكىن

دسيگوشه کيدا دزفريت، ئوزى (خودى، عەرد، گەل)، خودى دەھرىدى دا ھەل دېيت، داكو بىيته عەردهكى پىرۇز وسەنتەرى گەردوونى، ودىناقا مللەتىدا ھەل دېيت، داكو بىيته مللەتكىن ھەلبازلىقى وپىرۇز وسەرمەدى. نەدوورە ئى مەرەم بىن با بهتكى سۆفىزىي بىت كۆ مرۆف دناش خوھىي خودىدا دەھلىت و ئەو ب خوه دېيتكەن خودى.

هندهک جاران زی، هوزا افان دهقین راسته و خوژ ژ قورئانا پیروز یان ژ ته روراتی
یان ئىنجىلى وەردگىرىت و دكمەتە ھىيَا بۇ دەرىپىنا خوه يا ھەلچۈوبى. دىيت
داكۈيىكىن بىت ل سەر پىرۆزى يا ئايەقى، دىيت زى ئامازەدان بىت ژىۋ ئازىز اندا
مۇفارەقە يەكَا ھونەرى يان ھزرى. بۇ نۇونە:

عینلنجی هاتنه ئاسمانى و قەرەشىانا ئەنفانلى بۇ
ويسائونك عن الافتال، قل الافتال الله والرسول....."
مالىئەن مەبىن خوش وئاڭ بۇونە خولى

(پہستین بازنہی، ل ۷۲)

زهلامه کرسی و ممکن که ش
چیز کین خوشی یا به هشته
بوزاره کین - کورین شه هیدان - فهد گزیت
(ولاتحسین....) سترازا پر تکی یا تهف زاره کان

(ئاواز يېز،....، ل ٤٥٤٦)

یان رئی ز نئجیلی و هرگز تینه هه کو دیزیت:
دی ز قریب نه قه دهستپیکنی و
لل دهستپیکنی په یېش بیوو"

(یہ سنتن، یازنہ ۲۵، ل ۷۵)

(سارتەر) دىھرتوكا ئەدەب حىيەدا دېشپىت: (گۈنگىسا ھۆزىنى دئافارىندان ئەفسانا

مر و فیدایه) (صالح، 2005، ص 290). لەم دشتنەن ئەقىزىچەندىلى سەر ئەقىزىچەندىلى

هۆز اشانی، کە هۆز اشانی قایه بەرد و امیس ب ئەقسانا مەۋھىم ب دەت

و دو و بار، هم و قه که، نهی، ب ئاف بنت:

یا زمنه..
خودی رهه میان مه زنتره
رتهف ئاگران گەرمەر
ژکلماشى ب ھىزىترە
ئۇۋ دا تېرسا خوه بەرەقەم

ههبي د جقاکيدا و سهتمينا وان خهونين خملکي ب باوهريبه کا ديارکريشه ديتين. ئانکو
ئهوا مه ژ خوداوندى خيرى دقيا، قولكايىن جههنهمى ل بن پى يىن خوه پەقانلىن
و ئهو ترسا مه ژ ئاهورامەنى ههبي، نه ل وي ئاستى خرابىي بولو. ئەفه رى
دۇوانىيەکا ھزرگىنى بۇ مۇرۇشى پېيدا دكەت و دىيىته ئەگەرى زىكىجودا نەكنا باشىنى
و خرابىي. ئەف ئالۆزى يابۇزاشانى ژ دەستىنىشانىكىنلا لايىنن باشىنى و خرابىي،
رەنگەمدانانالۆزىيەکا كەنۋارىيە کو د سەرددەنى ھۆزۈنىدا ھەبۈويە.

به نجاه

ئەز کارانە، ئەکا قادش

تتو، هوشمندی و حیثیت‌شناسی

خودی دین پستی تهقه نی فهشارتیه و

ئەز يەسۋە عىچ ئەف شەقەمە.

(ناظم و ہیئت و پشکوہ، ل ۱۵۰-۱۵۱)

دومن هوزانهان دیېشیت کو "خودى دىن پىستى تەقىيە"، ئاماژە ب باوهرى يارىپ كاسكوهورىنىن (حولىيە) كو خودى دناف لەشنى هندهك مروۋاندا دەھلىت، ئەف هزرە د مەسيحىيەتن دا هاتىئە نىاسىن، كۆ ب باوهرا وان خودى دنافا مەسيحىي دايە. لېنی هزرا جوھىيان ل دۇر فىنی هزرى ئەۋە كۆ حولىيەت ھەردەم

گەلەك سەيرە.. مللەتكى ژ تۇخىنى ئارى
ل سەر ئاخا خۇ ئالا نەبىت
بىت نەعامە و ب تەسىلىپۇونق بېچىتە سەرى.

(پايزىزا چىايى، ل ۱۴)

2. ئەف زارۇكە نە تاڭرى يەزىدى يە و
نە سەربازە دەكل حوسەيەنى
ھەمى مال و مولىنى وى ھېشى بۇو
ھېشىيەك بەل و فەيشتەيى.....

(پەستىن بازەپى، ل ۷۰ - ۷۱)

3. ئاثىن ئەف گۈنەھەن وى نەكىن و
ب دېتىن وېقە نۇرسىيابىي... تافىلەرن
شىرتەتىن ئىمامى حەسەن، ھەيلانە دناش چاتى خودەدا و
چەند ئېلىزىن زەردەشتىيانە
ل ھەمبەرى ئاقابۇونا رۆزى كىن

(ھەلوھەسە يېن زېنى، ل ۸۶)

دەھمان دەمدە زى هەندەك صەھابىيان يان كەسايىقى يېن مىۋۇوبىا ئىسلامىن وەك
ھەنئا يېن توندرەوىن يان مەلاقىقى يان زى بەرژەوند پەريسىي بكار دېئىت. د
ھۆزازانا (گلەش)دا ئامازە ب صەھابى يېن شەرى بەدرى و ب نەمازىي ئامازە ب
(ئەبو سفيان) دەدت كۆ د سەرددەمى دەستپىكى ئىسلامىدا ل دىنى مۇسلمانان بۇو،
لى پىشى سەركەفتىن دەستكەفتىن مەزن ب دەستتە ئىنان. ئانكۆ ئىشارەتە كە بۇ
وان بەعسى و جاشىن دەزايىقى ياخۇدا دۆزرا رەوايىا كوردان دەك و پىشى سەرەملەنەن
بۇونە داردەست و ھەقالىبەندىن شورەشكىران و دەنخاجىدا بۇونە دەستەلاتدار. ل
قىرە ھەم كەفتىن شورەكىرىن بۇونە كەندەل بەرچاڭ دەكت كۆ ب دەولەمەندى ياخۇدا
صەھابى يېن سەرددەمى شەرى بەدرى دشۇھىنىت و ھەم باھىق ھەلپەرسىت و
سالىسکىيى زۇپ پاراستا بەرژەوندىن كەمسۈكى دەنزاپىتىت:

صەھابى يېن شەرى بەدرى

خودان رەز و بىستان و شىمىشلىرىن تىز
ھەندەك پەيچىن قەقەتىيى ژ تەرتىلى
بەر ب حوجرەپا پېرۇزفە ھاتن و

ل بن كەفسىتى من
قورئانكە پەر وەريايى.....

(ئاوازىن...، ل ۷۸-۷۹)

لى دەھفى كۆپلا شىعىيدا جىاوازىكە كەپە، ئەمۇزى دۈرىئىخىستىن تىكەھى (خودى)
ژ سىاق وى يى ئايىنى يە، كۆ خودى ل دوېش تىكستى تەوراتىن ھەنپەن كامبۇون
وحۇانىيە يە، وەھەر تىشتەكى ب باشى دەغلىپىنەت، لىن ل دوېش تىكستى ئىجىلى،
كۆرى خۇنى ئىكانە بۇ خۇقۇربانىكىنارا مەرقۇان و پاققىرنا گۈنەھەن وان ھەنارتىيە، لىن
دوېش تىكستى قورئانى، خودى جوانىيە، ھەز جوانىي دەكت و خالقى ھەمى
تىشتەكىيە. لى دەھفى دېھنى شىعىيدا تەف و ئىنلىن پېرۇز ھەنپەن شەكالدىن، و بۇوە
حەمنى كۆمانى، كۆ ئىندى بەریخۇدانا ھۆزاشانى نۇخواز سەنتەلەزمىكىنارا مەرقۇييە، نەك
خودى. ئانكۆ وى جەhana پې ئالۇزى و ئازار و نەخۇشى و كولەدارى يە كۆ تىدا
دەزىت، ب مەرقۇي و شىلانىن مەرقۇقىشە گەيدەدت كۆ تىنى مەرۇف دەشىت خوھ ژ
كارەساتق دەر باز كەتە پەراشى خۇشى و تەناھىي. ل قىرە پەياما ھۆزاشانى ژ سەرى
بۇ خوارىيە، بەرۇۋازى ھۆزاشانىن بەرى، كۆ ژ خوارى بۇ سەرى بۇو. ل جەكى
دى ڑى ئامازە ب سەنتەرالىزما مەرقۇي دەدت كۆ خودى مەرۇف يى ل بەر جوانى يە
خوھ ئافاراندى:

من ل مىزگەفتى پاپۇس نەبر
كۆ ئافەك كۆ ئەلسانى بىرژىت
گۈنەھان تافىلەكت، بسوپۇت
خودى كەونە و جوانىيە
ئۇو ئەز.. جوانى ياخۇدا كەونىيە!
(ھەپارەپىن باران، ل ۷۰)

ھۆزاشانى ب مىشەي كەسايىقى و صەھابى يېن پېغەمبەرى ئىسلامى بكار ئىنایە،
مینا ئەبو زەرى غەفارى كۆ ھەنپەن شورەشكىزەكى ل دىنى سەتم و
نەدادپەرەپەن، ئىمامى حەسەن وەك ھەنپەن وەك ئىياپەك بۇ ئاشتى و نىازپاڭىنى، ئىام حوسەين
وەك ھەڤرەكى دەستەلات كۆ كار زۇپ وەرگەرتىن دەستەلاتى دەكت:

1. گەلەك سەيرە.. ئەبو زەرى غەفارى

د مالا خودە خوارى نەبىت و
شىمىزىرى زەڭافلان نەكەت زۇ شەرى

د مزگه فتیقه مه لصین و بوونه گرتی....

(رووبارہ ک دپاخلا مندا..، ل ۷۱)

رژیلی که سایه‌تی و عقیده بین نیسلامنی، ب مشهی تامازه ب جهه و رویدا نین میزرووا نیسلامن و نایینن دی رئی دکهت. تامازه دان ب رویدان و جهین دهستنیشانکری د میزروویدا، دیته ئەگه‌رئی هەفبەرکنا رهوشەکا هەبی دگمل رهوشین میزرووی بین رویدان و جەمکەنی هەفتشیوه د گریگى و پیرۆزى ياخوده. رهچەندە ئەف هەردۇو ھېبايە د پەپەنی ياخان وان نۇونە بین مە بۇ کەسایه‌تی و تېگەھەنین ئايىنى ئىنلىكىن، لىن دى نۇونەكىن ل سەر قىبلە و حەجى ئىنلىكىن (كۇ دوو ئاييردە و جهین پیروزىن د نیسلامەتىندا) و ھوزاشان ب وەلاقى خوه دشوبىينىت: وەلاقى من.. وەلاقى ئېڭىزكان و

شعریں جوان و جیڑچائیں ئه قینداران

وەلاتى خوھەدزان و ..

شهریز ویران و دو تنا رهنجا ههزاران

قبيله‌گها قبيلاً مني، حهجاً مني

دھر پا یہ کی یا نئی بنو.....

(گھے بایہ کی) کانوونی، ل ۶۹

بیمار نهضن:

۵ جا، جهندیز، فهی

ل سه، نظری دهیمه کوشن و

ریکا مala ئەبو سفیان قی نەکەتم، لەوما کەتم

سهر شووشه به رکن هشک و تیز..

(روپارہک دپاخلا مندا..، ل ۱۰)

د هۆزانهکا دیدا بى، هەمان مۇزارى دئازىزىيەت و پەيامەكى دەدەتە خواندەقانان (خەلکى) كۆ باوەر ژ كەسانىن ھەلپەرسەت نەكەن، چۈنكۈ وەك مارى بن گلڭىلەينە و ھەردەمى شىيان بىكەفەنە دەدەستاندا دى زەرگەھان گەھىنە دۆزا رەوايا مللەقى:

چهند رهشه کین بهر دهرگه هئی ئەبو سفیان

تۆلھەلدانا گولان قىيىه

.....

ئەبى سەفيا: كائىنەك، فەلىخا، و ب ئاقاھ

هه که دکھفت... دملا خفه که متاو

لایه که که که، و همین لایه شیوه دکمه شد

.....خواه دهند و به قاچ

(زنگنه، ناکچی)، (۴۸-۴۹)

ب ههمان شیوه ئامازه ب توندره‌وی و خۆپه‌ریسی یا يەزیدی کورى معاویه‌ی دىكەت. هەرچەندە يەزید ئەمیرى موسىلمان و کورى صەھابىيەكى پىنگەمبەرييە، لىنىڭ گورەي مىزۇوا ئىسلامى يا فەر بۇو كەسەك ب رىنكا شۇراين بىتىه ئەمیرى باوهەداران و گەلەك ز صەھابىيەن ئۇرۇز ھەزى خىلافەقى نەددىت. هەر مىزۇۋا يا ئىسلامى دېلىت كۆوي ھىزىش كەركەھى و حوسەيىن نەھىيى پىنگەمبەرى دا كۈشتن، ژۇپا راستنا دەستەلاتا خوھەمۇ پىرۇزى يېن دۆزا ئىسلامەتىي ئىخستىنە بن بى يېن لەشكەرئ خوھە. ل قىرە ھۆزاشانى قىيايە ئامازه ب وان كەسىن دەستەلاتدار و نەھەرتى دەستەلاتى دەدەت كۆدىي ھەمۇ پىرۇزى يېن دۆزا رەۋاپا مملەت، كەنە قە، يانە، ياسى، دەستەلاتا خەد:

ئەقان خەونىز كۈرى با ھەۋەكەن كەملىك تى

ل پشت زهله کن هژمار هکا پودی گاردن،

بهر ده رگه همچنان مala یه زیدی مانگرتی و

ب ستو و نا ئالا يه كى هەنگ كى يدا يقە مىگەن

- هۆزانلاني هينيا يىن خوه يىن ئايىنى ب شىيوه يەكى سەرەكى ژ ھەر سى ئايىتىن ئاسانى وەركىتىنە و ھەروەسا ئامازە ب ھندەك ئايىتىن دى يىن دەقەرى كىيە وەك ئايىنى ئىزدىيان و زەردەشتىيان.
 - هۆزانلان ب وەلاتى خۇقە كىيدايدە و پېپانى يە ل سەر ئەقىنى يە وەلاتىنە و ۋىپۇ ئەنەن مەرەمەن زى كەلەك با بهتىن نالەبارىن جەڭلى دچوارچۇقە كى ئايىنى دا ئازىراندىنەن ۋىپۇ دانوستاندەنەك بالبەرانە.
 - 5. لىستا ئىيەمان
پەرتوكىن ئېرۇز 1.5

2.5 په رتوک ب زمانی کور دی

۱. حمه‌مد، پهخشنان سایر (۲۰۱۲). رهمز له شیعیر هاچه‌رخی کوردي کمانچي

۲. خوارووی کورستان (۱۹۷۰-۱۹۹۱)، هولیز: له بلاوکاره‌کانی ئەکادمیا کوردي.

۳. حیتو، عارف (۲۰۱۸). تیگه‌هین جقاکی ولوژیکا هزرکرن، چ ۱، چاپخانا شه‌هاب، هه‌ولیز

۴. حیتو، عارف (۲۰۱۰). دل و دهربا و چادر. شعر، چ ۲، چاپخانا هاور- دهوك.

۵. حیتو، عارف (۱۹۹۵). نان و بین و بشکورین. شعر، چ ۱، چاپخانا بلند- دهوك.

۶. حیتو، عارف (۱۹۹۷). ئاوازىن سەمۇنېيکا گرچن. شعر، چ ۱، چاپخانا خمبات- دهوك.

۷. دیوانا بکار ئىنالىي ژفي سايىتەتىيە وەرگەتن (www.arifhito.com). حیتو، عارف (۱۹۹۸). مەرھەبا. شعر، ژ وەشانىن ئىكەقى يالاوين دىمۈكتا کوردستانى.

۸. حیتو، عارف (۲۰۰۱). پەستلىن بازەبى. شعر، چ ۱، چاپخانا كۆلۈزى شەرىپىن- دهوك.

۹. حیتو، عارف (۲۰۰۲). سەما. شعر، چ ۱، چاپخانا زانكۇوا دهوكى- دهوك.

۱۰. حیتو، عارف (۲۰۰۴). پايزا چىاي. شعر، چ ۱، چاپخانا هاور- دهوك.

۱۱. حیتو، عارف (۲۰۰۹). ھەلوسە بىن زېنى. شعر، چ ۱، ژ وەشانىن ئىكەقى ياشىسىرىن كورد/ لقى دهوكى. چاپخانا هاور- دهوك.

۱۲. حیتو، عارف (۲۰۱۰). ھەپارە بىن بارانق. شعر، چ ۱، ژ وەشانىن ئىكەقى ياشىسىرىن كورد/ لقى دهوكى. چاپخانا هاور- دهوك.

۱۳. حیتو، عارف (۲۰۱۱). گەن بایەكى كانۇونى. شعر، چ ۱، ژ وەشانىن ئىكەقى ياشىسىرىن كورد/ لقى دهوكى. چاپخانا هاور- دهوك.

۱۴. حیتو، عارف (۲۰۱۶). نامە بىن باي. شعر، چ ۱، چاپخانا پاک- هولىز.

۱۵. حیتو، عارف (۲۰۱۷). رووبارەكى دىباخلا مندا.. ھشك نايىت. شعر، چ ۱، چاپخانا پاک- هولىز.

۱۶. حیتو، عارف (۲۰۱۸). نزا بىن ئاگىرى. شعر، چ ۱، چاپخانا شه‌هاب- هولىز.

۱۷. خالد، عياد ويسى (۲۰۰۴). جەقەنگ دەۋۇزانا رىالىستا کوردىدا، چ ۱، دهوك: دەزگەھى سېپىزلىز.

ب په یېنن ته یسوکین سوننه تان دهیمه دټون
ب رېشې دهیمه شه لاندن و
ب ناشی زهکاتی دهیمه فهروختن
ئەفه چەندین جاره..

(نامہ یعنی بائی، ل ۶۹)

ژ ڦان ٺڻوونه ڀڻن بُوری، مه بتني ٽامازه ب هئيابن ٽابيني دايه. هه رسمی جو ڙين
دی ڀڻن هئيابن کو ميڙووبي سروشتی و ئه فسانه ينه ڦه ڪوليڪا خوهمه ر بڻ
ڊفیت، چونکو چ هوزاين هر چوارده ديوانين شاعري نين ڀني بكارينانا هنده ک
هئيابن ڀڻن ميڙووبي و سروشتی. هه رو هسا هئيابن ڀڻن ئه فسانه يني مل ب ملن هئيابن ڀڻن
ٽابيني بكارينانا، چونکو ئه فسانه ڦي د سه رده مه به رى ئابينانا هر ڦه ريزا هزرا
خود ٻير ۾ سڀي و ٽابيني بوونه ب شيواره کي ساڪارتله. هوزاھاني ب زابيونون و
ل گوره ه پيدافى يا رولئي هئيابن ئه فسانه يني، ڪو ڦمه کا ئه فسانين گريکي و روماني و
هيندي و ميسري و ميزوپوتاميا بكارينانا، ب هزرا مه پرانى يا ئه فسانه يان ژ ڦان
هه پنج شه هرستانيان په ٻادا بوونه و ل سه رانسوري جيماڻ به لآلهه بوونه.

5. نجاح

- هینا تیک زئالاقین همه سهره کیه دئافکرنا بنیانی هۆزانانو بخوازا کوردیدا.
 - ل وی دهی هینا ھای خو نی ئستاتیک و هوته‌ری و هردگیرت، دهما کو دکھیتە دنافا ھەمی ئافاهیی هۆزانیدا.
 - هۆزاناشنی ب شیوه‌یکن بالبه‌رانه سه‌رده‌ری دگمل کلتورى ئایینی کریبە و وەکو کەرسەتەیەکن ئىستاتیکی یا ویزەدی د هۆزانانین خوددا وەکو ھاوکىشەکا باپەقى بکار ئىنایە.
 - هۆزاناشنی هینا بینن ھەممەچۆر د هۆزانانین خوددا بکارئنایە، کو دەرىپىچىز ھەستىن خوه بینن فيرهابى بکەت و ب رەوشىن كەتوارى بینن سه‌رده‌مېقە كىرىپەت.
 - هینا بینن ئایینى ب ھەموو جۈزىن خۇفە بکارئنایە وەکو بەحسىكىن باوەردارى يائىننان و تىكگەتى خودى و كەسايىقى بینن بالبه و بینن نەبالبه د مىزۈويا ئايىننادا و لاسايكىن دەقىن پىرۇز و ئىقتىس و خواستە و لىكچۇاندىن زى ئەنجامداينە. ھەرمەسا هینا بینن رويدانىن مىزۈووبى و جەپىن پىرۇز زى بکار ئىنایە

19. فيدوح، عبدالقادر (١٩٩٤)، الرؤيا والتأويل: مدخل لقراءة القصيدة الجزائرية المعاصرة، ط١، وهران، الجزائر، ديوان المطبوعات الجزائرية.
20. كندي، محمد على (٢٠٠٣)، الرمز والقائع في الشعر العربي الحديث، ط١، بيروت: دار الكتاب الجيد.
21. كهربوي، سوزان مشير حمد (٢٠١٨)، الرمز في شعر امل دنقل، ط١، دمشق، سوريا: توز، ديواري للطباعة والنشر.
22. لوحishi، ناصر (٢٠١١)، الرمز في الشعر العربي، ط١، اربد، الاردن: عالم الكتب الحديث للنشر والتوزيع.
23. مفتاح، محمد (١٩٩٩)، المفاهيم معلم (نحو تأويل واقعي)، ط١، الدار البيضاء، بيروت: المكر الفقافي العربي.
24. ناصف، مصطفى (١٩٨١)، الصورة الأدبية، ط٢، بيروت، لبنان: دار الاتصال.
25. هلال، محمد غني (١٩٦٤)، النقد الأدبي الحديث، هبة مصر للطباعة والنشر.
26. اليافي، عبدالكريم (١٩٦٣)، دراسات فنية في الأدب العربي، عبدالكريم اليافي، مطبعة جامعة دمشق.

٤.٥ پەرتوکین بۆ زمانی عەرەبی ھاتینه وەرگیزان

1. بیر، هنری (١٩٨١)، الأدب الرمزي، ت: هنری زغب، ط١، بيروت: منشورات عویدات.
2. تودوروف، ترفيتان (١٩٩٦)، ميخائيل باختين المبدأ الحواري، ت: خرى صالح، ط٢، بيروت: المؤسسة العربية للدراسات والنشر.
3. فرويد، سigmوند (١٩٨٠)، نظرية الاحلام، ت: جورج طرابيشي، د.ط، بيروت، لبنان: دار الطليعة.
4. فرويد، سigmوند (١٩٨١)، تفسير الاحلام، ت: مصطفى صفوان، مراجعة: مصطفى زبور، د.ط، القاهرة، مصر: دار المعارف.
5. كريستيفا، جوليا (١٩٩١)، علم النص، ت: فريد الراهي، مراجعة: عبدالجليل ناظم، ط١، المغرب: دار توپقال للنشر، الدار البيضاء.
6. كوهين، جون (٢٠٠٠)، اللغة العليا (النظرية الشعرية)، ت: احمد درويش، ط٢، القاهرة: المشروع القوبي للترجمة.
7. لا بلانش، جان؛ ب. بوتاليس (١٩٨٧)، معجم التحليل النفسي، ت: مصطفى حجازي، ط٢، بيروت، لبنان: المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر.

٥.٥ نامیئ ئەکادمیي ب زمانی عەرەبی

1. بعلقى، آمنه (١٩٨٩)، الرمز الدينى عند رواد الشعر العربي الحديث، رساله ماجستير، جامعة الجزائر.
2. بوقاسه، فاطمة (٢٠٠٧)، جمالة بوحيد الرمز الثوري في الشعر العربي المعاصر، رساله ماجستير، كلية الاداب واللغات، جامعة متنوري، الجزائر.
3. كرم، انطوان غطاس (١٩٤٩)، الرمزية والادب العربي الحديث، رساله ماجستير، بيروت، لبنان.
4. محبوّب، كور (٢٠١٦)، ابعاد الرمز الدينى في ديوان (صحوة الغم) لعبدالله العشى، رساله ماجستير، جامعة محمد خضر بسكرة، كلية الاداب، الجزائر.

٦.٥ گوچارا ئەکادمیي ب زمانی عەرەبی

18. سایبر، پەرتریز (٢٠٠٦)، رەخنه ئەدەپى كوردى وەمەلەكانى نويكىردە وەي شیعر، چ١، ھولیز: بلاوکاوەي ئاراس.
19. سکبىرى، ئىسمايىل (٢٠٠٦)، راھەكىنا تەفسىرلا ئىران (قۇرئان پېرۇز)، چاپخانا انوار دجلة.
20. كورى زانارى كوردستان (٢٠٠٦)، زاراوهى ئەدەپى (كوردى، عەرەبى، ئېڭىزى)، ھولیز: چاپخانەي وزارتى پەرەورەد.
21. مۇرگان، لى؛ لېرىھ، ئىزىزە، بىنەماكىنى رەخنه ئەدەپى، وەرگىزان له فارسىيە وە سامال ئەمەدە، ھولیز: دەزگاھى چاپ و بلاوکاوەكەنى روئىھەلات.
22. مۇستەفە، ئاسۇ ئومەر (٢٠٠٩)، بەها ئىستاڭىكىيەكەنى شیعر (لایي پېرەمىزىد)، شیخ نورى شیخ صالح، گوران)، چ١، دەھوك: دەزگاھى مۇكۇبانى، چاپخانە خانى.
23. نەبىلى، نعمت الله (٢٠١٩)، رەخنا ئەدەپى (خواندىن و شەرقىقىن بۇ يەكسىتىن كوردى)، چ١، چاپخانا گازى، دەھوك.

٣.٥ پەرتوک ب زمانی عەرەبی

1. اساميىل، عزالدىن (د.ت)، الشعر العربي المعاصر قضيابه وظواهره الفنية والمعنوية، ط٣، دار الفكر العربي.
2. اساميىل، عزالدىن (١٩٧٨)، الأدب وفنونه، ط٧، القاهرة: دار الفكر العربي.
3. اساميىل، عزالدىن (د.ت)، التفسير النفسي للأدب، ط٤، القاهرة: دار غريب للطباعة.
4. ابن منظور، (أبو الفضل جمال الدين محمد أكرم) (١٩٩٧)، لسان العرب، مج٣، بيروت: دار صادر.
5. احمد، محمد فتحى (١٩٧٧)، الرمز والرمزية في الشعر المعاصر، ط١، القاهرة: دار المعارف،
6. بصلاح، نسمة (٢٠٠٣)، تجلی الرمز في الشعر الجزائري المعاصر، ط١، الجزائر: اصدارات رابطة ابداع الثقافية.
7. الجاحظ (١٩٨٨)، البيان والبيان، بيروت: دار مكتبة الهلال.
8. الجمل، بسام (٢٠١١)، من الرمز الى الرمز الدينى (بحث في المعنى والوظائف والمقاربات)، ط١، القاهرة، مصر: رؤية للنشر والتوزيع.
9. الجندي، درويش (١٩٥٧)، الرمزية في الأدب العربي المعاصر، ط١، القاهرة: دار النهضة.
10. حشلاف، عثمان (٢٠٠٢)، الرمز والدلالة في شعر المغرب العربي المعاصر، الجزائر: منشورات التبيان، الجاحظية.
11. راغب، نبيل (١٩٧٥)، مدارس الأدب العالمي، مصر: مطبوعات الجديدة.
12. راغب، نبيل (٢٠٠٣)، موسوعة النظريات الأدبية، بيروت: مكتبة لبنان ناشرون.
13. زايد، على عشري (٢٠٠٢)، عن بناء القصيدة العربية الحديثة، ط٤، القاهرة: مطبعة ابن سينا.
14. زايد، على عشري (١٩٩٧)، استدعاء الشخصيات التاريخية في الشعر العربي المعاصر، ب.ط، القاهرة: دار الفكر العربي.
15. الرعى، احمد (٢٠٠٠)، التناص نظرياً وتطبيقياً، ط٢، عمان، الاردن: مؤسسة عمون للنشر والتوزيع.
16. الزواهره، ظاهر محمد (٢٠١٣)، التناص في الشعر العربي المعاصر، ط١، عمان، الاردن، دار الحامد للنشر والتوزيع.
17. سليمان، خالد (د.١٩٨٧)، افراط من الغموض في الشعر العربي الحر، ط١، الاردن: منشورات جامعة اليرموك.
18. العلاق، علي جعفر (د) (١٩٩٠)، في حداثة النص الشعري (دراسات نقدية)، ط١، بغداد: دار الشؤون الثقافية العامة.

1. ابو زيد، احمد (د) (١٩٨٥)، الرمز والاسطورة والبناء الاجتماعي، مجلة عالم الفكر، مج ١٣، العدد ٣، وزارة الاعلام الكويتية، ١٩٨٥.

7.5 فەرھەنگ و ئەنسىكلوبىديا

1. القاموس المحيط، مجد الدين محمد بن يعقوب الفيروز آبادي، تحقيق: مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرساله، ط٦، دمشق، ١٩٩٨.
2. موسوعة لالاند الفلسفية، اندریه لالاند، ط٢، منشورات عویدات، بيروت-باريس، ٢٠٠١.
3. معجم علم النفس والتحليل النفسي، د. فرج عبدالقادر طه وآخرون، ط١، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، بيروت، لبنان.

8.5 ساييئن ئەلتكىزۇنى

1. الشعر التونسي بين مطرقة الرمز وستدان المفهوم، عبدالعزيز صالح، (www.anfasse.org) ل رۆزا (٢٠١٨/٩/٢٥) هاتىه وەرگىن.
2. الدرر السنیة، انتزیت، موسوعة ارادیان www.dorar.net (14/8/2017).
3. تجریبة دینیة، ويکیپیدیا (ar.wikipedia.org). ٢٠١٨/٨/٣١.

6 پەرأويز

1. ب تاخىن دەھىتىه چىكىن وب تاڭرى دەھىتىه سوتىن بىنرە: (www.almaany.com).
2. (فۇرىيد) دېرتوكا (تفسير الاحلام) دا ۋەكۈلىكە بەرفرەھە ل ۋېر نافىنى (ۋېنەكىن ب رىيکا خەونا) دا شىسىيە، تىدا ئامازىن ب وى پەيۋەندىيە نەلھ ياكى دنابەر رەگەزى خەونى ورافەكىنا وى دا، كى ب (پەيۋەندىيە هيپاپى) ناقۇرىيە.
3. ئەف هيپاپى ب كەماك ناف دەھىتىه گۆتن، ھەندەك ب هيپاپى كىسى وەندەك ب هيپاپى داهىنەر وەرسەسا ب هيپاپى تايىەت دەكەكۈلىتىن ئەدەيدا بەرچاڭ دىيت. ۋەكۇلەر وەۋزاشانى عىراق(على جعفر العلاق) دېرتوكا خودا ب هيپاپى كىسى بكارىتىيە. وەرسەسا ۋەكۇلەر ئەزىزى (بۈيىشە بى عمارە) ب هيپاپى داهىنەر (لاپتارى) ب ناف بىرە، لىنى ۋەكۇلەر ئەزىزى (د. عباد وەبىسى خالال) دېرتوكا خۇ ياخانى (جەقەنگ دەۋزادان بىالستا كوردىدا) ب هيپاپى تايىەت بكارىتىيە، ل ٩٥.
4. ھەندەق: كى ب زمان عەرمى دېلىزىن (الناتص) و ب زمان ئېنگلىزى (Intertext)، زارافەكى نوپىيە، يەكمى جار ل سەر دەستى قەكۈلىتىن ۋەكۇلەر فەرەنسى (جوليا كستينا) ل سالىن ١٩٦٩-١٩٦٦ (ھاتىه بكارىتىيەن. ئەف زارافە ل گورەي بوجۇزىن ھەندەك رەخنەگرا دېنەرەتتا ژالىن ھزرەندى رۇسى (ميخائيل باختين) ھاتىه وەرگىن، كى ئەوى دېرتوكا خۇدا (شعريەتا دوستوفسکى) زارافىن (كتۇڭىز، دانوستاندىن، الحوارىيە) بكارىتىيە. بىنرە: پەرتوكا تۈفيقان تۈدورۇف، (ميخائيل باختين، المبدأ الحوارى)، ١٩٩٦، ل ١٢١ و پاشى ئەنەن.
5. نافى وى (چەندەب كورىي چەنادىن غەفارىيە) سالا ڇايكىبۇونا وى نە دىارە، لىن ل سالا (ز) مەرىيە. دېلىزىن: چوارمەين يان پېتىجه مەين كەس بۇ باوهەرى ب بانگىوازىي ئىسلامى ئىتىيە. ب قورئان و قورمۇدەيىن پېنگەمەرىيە بىن گىرىدای بۇو. وەك چاكسازەكى جەقەنگ دەنەن ئىسپىن، ھەرددەم رەخنە ل دەستىھەلدارىن ئەممەدە دىگرت. (بىنرە: ئېگەھىن جەڭلىكى ولوژىكا ھزرەرنى، د. عارف حىتو، ٢٠١٨، ل ٣٣٥).
6. (*) مەبەست ۋەھىپىن رەيدان وەجان، ئەۋە كۆھرەن رويدان وەجەكى ئايىنى دەرىزاهىيا مېزۇوپىدا كارتىكىندا خول سەر پېشاۋووا مەرقۇچا ئېتىن ج ب باشى يان ب خارابى كىيت.